

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Visse, C.; af C. Visse ; Med et Forord af C. Hecquet.

Titel | Title:

Havebog for Gaardmænd og Husmænd

Udgavebetegnelse | Edition Statement:

4. Opl.

Udgivet år og sted | Publication time and place:

Aalborg : Magnus A. Schultz's Boghandel, 1900

Fysiske størrelse | Physical extent:

76 s.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

C. Visse.
Havebog.

40 pl.

1900.

26, -25.

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

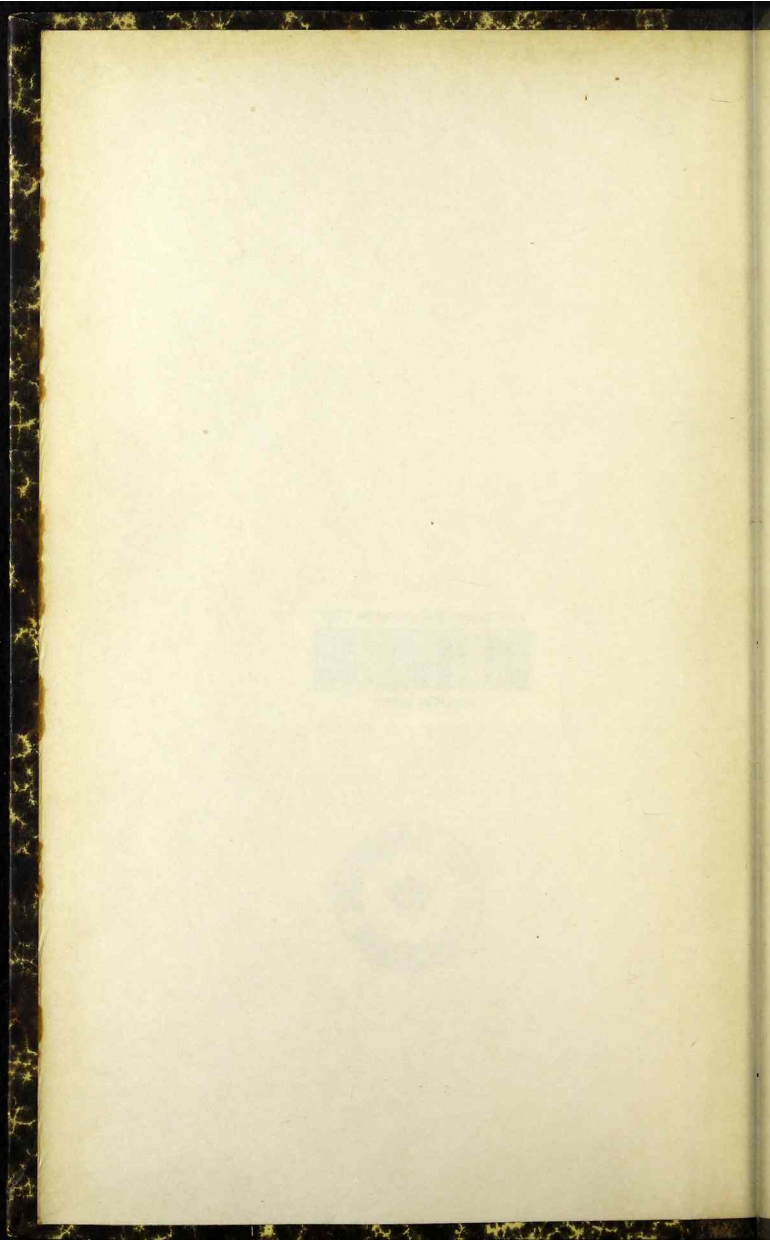
130021679063

Journal

of the

of the

Havebog

for

Gaardmænd og Husmænd,

af

C. Visse,
Lærer.

Med et Forord af Hr. Skovrider C. Hecquet.

4. Oplag.

Aalborg.

Magnus A. Schultz's Boghandel.

1900.

10.—15. Tusinde.

Aalborg Stiftsbogtrykkeri.

FORORD.

Efter Udtalelser til mig fra den foreliggende lille Bogs Forfatter gør han ikke Fordring paa at fremkomme hverken med ny Tanker eller ny Metoder paa de Omraader, som der i Bogen skrives om; han ønsker kun i saa korte Træk som muligt paa ét Sted at samle alt, som kan give vor Landbostand en Anvisning til ved egen Hjælp at ordne sit Havebrug, noget, som vi, der arbejde ved Have- og Plantningsforeningerne, fuldt ud vide, at der er haard Trang til.

Netop derfor kan dette lille Værk anbefales til vor Landbostands Velvilje og Afbenyttelse, thi det kan bringe Lys om Sagen i de mange Hjem, som kun ønske en kortfattet populær Fremstilling at arbejde efter.

En stræng faglig Kritik vil vel nok kunne finde noget at anke over, at der hist er sagt for meget, at der her er sagt for lidt; men Bogen gør som sagt kun Fordring paa at være en praktisk

Anvisning til Anlæg af aldeles ordinære Havebrug, og ikke paa at være et videnskabeligt Værk.

Sluttelig bør det bemærkes, at Artiklen om Frugttræer særlig er møntet paa det nordlige Fyl- land, hvor man desværre i lang Tid har været hildet i den fejlagtige Tro, at Frugttræer ikke kunde trives.

Sexhøj Skovridergaard, den 11. Jan. 1897.

CARL HECQUET.

*

*

*

Idet jeg med Hensyn til denne Bogs Fremstilling og Formaal kan henholde mig til ovenstaaende Udtalelser af Hr. Skovrider C. Hecquet, skal jeg tilføje, at jeg ved Udarbejdelsen af Bogen har benyttet flere forskellige Pjecer og Anvisninger, udgivet af forskellige Institutioner, saasom: Hedeselskabet, det kgl. danske Haveselskab, det jydsk Haveselskab, Aalborg og Omegns Plantningsforening o. fl. Endvidere har jeg haft megen Hjælp ved Bogens Udarbejdelse af de Kundskaber paa Havebrugets Omraade, jeg erhvervede mig under mine Kursusophold hos Hr. Direktør St. Nye- land, Vilvorde, samt af hans Bøger om Havebrug, hvorfor jeg herved bringer ham min bedste Tak.

Endelig har jeg en varm Tak at bringe Plantningssagens og Havebrugets utrættelige Talsmand her i Nordjylland, Hr. Skovrider C. Hecquet,

dels for hans Gennemsyn af denne Bog og dels for Benyttelsen af de Artikler, han tidligere har skrevet, særlig om Læplantning og Frugttrædyrkning.

Det er mit Haab, at denne lille Bog maa blive modtaget med Overbærenhed, men dog samtidig med Velvilje af Gaardmænd og Husmænd. for hvem den er skreven, og at den maa bidrage en lille Smule til, at Sansen for og Kærligheden til Havebruget maa voxe mere og mere, til Glæde og Gavn for den danske Landbostand.

Frejlev Skole, den 12. Januar 1897.

*

*

*

FORORD TIL TREDJE OPLAG.

Der er i dette Oplag foretaget nogle Ændringer, særlig om Læplantningen og Valg af Frugttræer.

Statskonsulent i Havebrug, Hr. W. Riedel, Aarhus, har vist mig den Velvilje at gennemse Bogen, og de fleste Ændringer skyldes ham.

Jeg bringer herved Hr. Statskonsulenten min bedste Tak herfor, og jeg haaber, at de Ændringer, der ere foretagne, maa gøre Bogen end mere brugbar.

Naar denne Bog nu efter kun 2 Aars Forløb maa trykkes i 3. Oplag — de to første Oplag var paa over 7000 Expl. —, ser jeg heri et Bevis for, at der er Trang til en lille kortfattet Have-

bog som denne, men tillige, at Interessen for Havebrugets Udvikling er i glædelig Fremgang hos Gaardmands- og Husmandsstanden.

Foruden en Tak til de mange Plantningsforeninger og Landboforeninger, der have bidraget til, at denne Bog har fundet saa stor Udbredelse, som den har, føler jeg særlig Trang til at bringe Dhrr. Godsejer Ahlmann, Langholt, Direktør Borch, Aarhus, Landstingsmand H. F. Hansen, Marsvinslund, Generalkonsul Pontoppidan, Hamborg, Højskoleforstander L. Schrøder, Askov, og Aamtsraadsmedlem Jens Sørensen, Saxager, en Tak for den Støtte, de hver paa sin Maade have ydet den.

Frejlev Skole pr. Aalborg, i Febr. 1899.

C. VISSE.

*

*

*

Naar denne Bog efter kun et Aars Forløb maa trykkes i 4. Oplag, endog efter vore Forhold i et meget stort Antal Expl., er det atter et Bevis paa dens Brugbarhed hos dem, for hvem den er skrevet.

Frejlev pr. Aalborg, i Februar 1900.

C. VISSE.

Havens Plads og Størrelse.

Ved Anlæg af en Have spiller Jordens Beskaffenhed selvfølgelig den største Rolle. Den bedste Jord er nemlig ikke for god. Men da man jo helst skal have Haven til at ligge i Gaardens eller Husets umiddelbare Nærhed, er man som oftest afskaaren fra at tage synderlig Hensyn til Jordens Godhed.

Men selv om Jorden er daarlig, skal man dog ikke derfor lade sig afskrække fra at anlægge en Have; thi paa den tarveligste Jord kan der ved Flid og Dygtighed blive baade en køn og frugtbar Have, noget man har talrige Exempler paa.

Tarvelig Jord kan ved Paaføring af god Jord, Mergel og Gødning blive god til Have, og fugtig og sur Jord kan ved Dræning eller Udgrøftning ogsaa benyttes til Have. „God Vilje trækker et stort Læs“, siger Ordsproget, og den Mand, der har Interesse for og Kærlighed til Havebruget, skal nok vide, selv under mindre

gunstige Forhold, at faa en Plet Jord gjort vel-skikket til derpaa at anlægge en Have.

Havens Størrelse maa til Dels rette sig efter, hvor stort eller lille Areal, der saaledes er skikket og ligger bekvemt til Have, helst fra 1 Skp. til 1 Td. Land, og endvidere efter, hvor megen Tid enhver har til Raadighed til at passe Haven; thi en Have skal passes og passes godt. Hellere en lille Have, der er passet og plejet med en Omhu lig den, hvormed en Moder plejer sit Barn, end en stor Have, der er skiden og forsømt.

Men det véd den mindre Jordbruger ogsaa bedre end mange andre, at det gælder mere om at passe det lidet, han har, godt og med Kærlighed, end at have meget og saa vanrøgte det.

Havens Form og Inddeling.

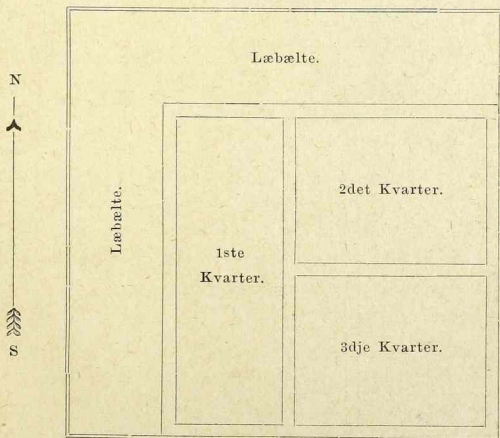
Havens Form vil til Dels rette sig efter det Stykke Jord, man har til sin Raadighed, og det har i øvrigt lige meget at sige, om den bliver i Form af en Kvadrat, Rektangel eller en Trekant.

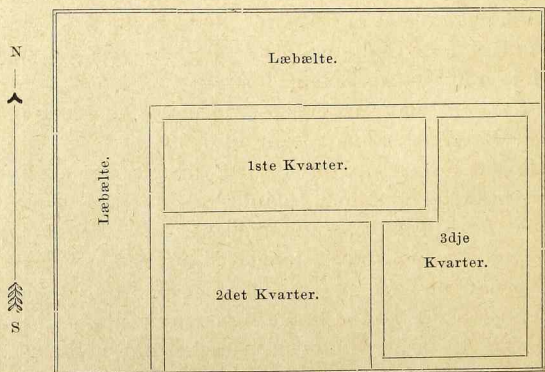
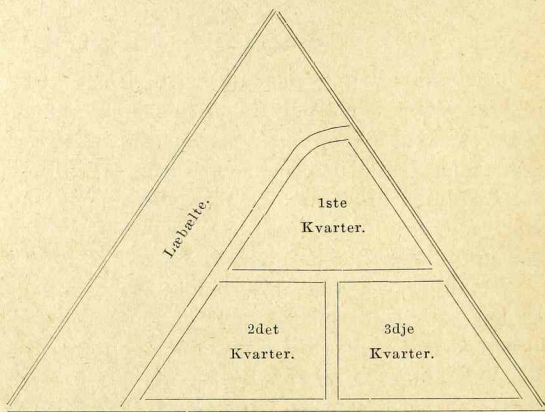
Efter at der er taget fra til Læbælte, hvorom mere siden, deles den øvrige Del af Haven i tre omtrent lige store Dele.

Delingen sker ved, at der afsættes Gange, og langs Siderne af disse plantes Frugtbuske. Dog plantes der ikke Frugtbuske langs de Hække, der skulle anbringes ved Læbæltets indre Side eller som Hegn.

Gangene skulle være 3—3½ Alen brede. Paa god Jord gøres de bredest, idet Frugtbuskene dér gro bedst til og saaledes med Tiden ville brede sig mest ud i Gangene og gøre disse smallere. Gangene maa helst gaa i rette Linier, da det er mere økonomisk, ligesom Haven er lettere at dyrke, end naar de ere buede og snirklede. De skulle højnes lidt i Midten og jævnes, hvorefter det vil være heldigt at paaføre dem et tyndt Lag Sand eller bedre fintharpet Grus.

For at anskueliggøre, hvorledes Inddelingen af en Have kan finde Sted, skal her anføres følgende Grundrids:

Hegn.

Om enhver Have maa der være Hegn. Fra først af er man nødsaget til at hegne enten med Pæle og Hegnstraad eller ogsaa ved Dige og Grøft; men det bedste og mest varige Hegn faas ved Plantning. Paa god Jord plantes *Hvidtjørn*, paa Sandjord *Hvidgran* og paa Hedejord af daarligste Beskaffenhed *Bjærgfyr*.

Hvidtjørn er imidlertid baade den varigste og den, der hegner bedst, og ved Forbedring af Jorden kan den plantes selv i mindre god Jord.

Ved Plantning af Hvidtjørn graves en Rende, 1 Al. dyb og 1 Al. bred. Det øverste Spadestik, især hvis det bestaar af Græstørv, kastes i Bunden af Renden, medens den øvrige Jord kastes op til en af Siderne. Ovenpaa den saaledes opkastede Jord paaføres et Lag Mergel, hvis saadant haves, samt et Lag Gødning, 2 Læs Gødning og 1 Læs Mergel til 200 Al. Rende, hvorefter Jorden skovles i Renden, idet man passer paa, at Gødningen og Mergelen blandes eller fordeles med Jorden. Efter at Jorden har sat sig, det vil sige, er sunken tilstrækkelig sammen, plantes 2—3 Aars Tjørn med 6—8 Tom. Afstand mellem hver Plante.

Naar disse have staaet et Aar, skæres de i Februar ned ca. 1 Tom. fra Jorden, for at de derved bedre kunne brede sig, og samtidig sættes $\frac{3}{4}$ —1 Al. bredt Hønsevæv saa tæt ind mod eller oven i de afskaarne Tjørn som muligt, afstivet med nogle smaa Stokke, der siden kunne trækkes

op. Tjørnene ville nu skyde op om Hønsevævet, og Hækken vil formedelst Hønsevævet blive saa tæt, at hverken Høns eller Harer kunne komme ind i Haven. Undlader man at sætte Hønsevæv, vil selv en velplejet Tjørnehæk altid blive noget aaben forneden og saaledes ikke hegne tilstrækkeligt for mindre Dyr.

Tjørnehækken klippes hvert Foraar i de første Aar, idet der lægges nogle Tommer til hvert Aar. Naar den er tilstrækkelig høj, klippes den to Gange om Aaret, nemlig om Foraaret og i August. Den maa *altid* holdes ren for Græs og andet Ukrudt. Af Løvtræer kan ogsaa *Elm*, *Åvnbøg*, *Bøg* og *Naur* taale at holdes i Hæk, sidstnævnte navnlig naar Hækken vil komme til at staa i Skygge.

Ved Plantning af Hvidgran og Bjærgfyr kulegraves Jorden ligeledes i 1 Al. Dybde og Bredde, og Planterne sættes med $\frac{3}{4}$ Al. Afstand. I de første Aar kan Hvidgran taale at klippes som Hæk, navnlig naar Klipningen kun omfatter sidste Aars bløde Skud.

Gravning.

Den Jord, der skal benyttes til Læbælte og til selve Haven, skal løsnes i ca. 1 Alens Dybde. Denne dybe Løsning bør i de allerfleste Tilfælde udføres ved en Reol- eller hollandsk Gravning, hvorved Muldlaget bliver øverst, medens Undergrunden løsnes. Muldlagets store Evne til at øve

en naturlig Beskyttelse for de unge Planters Rødder bør altid bevares; thi disse og dermed hele Plantningens frødige Fremvæxt lide i flere Aar ved, at Muldlaget lægges dybt under et Spadestik raa, muldfattig Jord.

Kun hvor Jorden er muldrig, næsten saa langt som den dybe Løsning rækker, kan man med Fordel anvende Kulegravning, der vender op og ned paa Jorden.

Hvor altsaa Reolgravning eller den hollandske Gravning paa muldfattige Jorder vil være at foretrække, udføres den paa den Maade, at Jorden i et Spadestiks Dybde kastes til Side ved at tage en Bænk paa 1—2 Alens Bredde som ved Kulegravning, hvorefter Bunden skovles jævn, og Skovlingen lægges oven paa den med Spaden tilsidekastede Jord; derpaa løsnes den jævne Bund med en temmelig lang og stærk Greb, og den saaledes løsnede Jord bliver liggende. Ved at fortsætte Gravningen paa denne Maade løsnes Jorden altsaa i ca. 1 Al. Dybde, men den raa og daarlige Jord bliver fornedet.

Hvor man i ældre Haver vil plante Frugttræer, vil det være nødvendigt at udgrave Plante-huller til disse. Hullerne bør være mindst 2 Al. i Kvadrat og 1 Al. dybe. Den udgravede Jord har godt af at ligge ved Siden af Hullerne i nogen Tid for at udluftes, men de skulle tilkastes, forinden Plantningen finder Sted.

Jordbearbejdningen og dens Tilberedning med Gødning maa dog være saaledes, at man ikke

lokker Frugttræernes Rødder ned i Dybden, men tvinger dem til at følge Jordoverfladen i ca. 1 Al. Dybde. I de gamle Frugthaver finder man ofte under Frugttræerne anlagt en tæt Flade enten af Planker eller af Brolægning.

Ved almindelig Gravning i Haven gælder det om Efteraaret at lægge Jorden i store Klumper eller bedst i Rygge, for at Frosten kan faa saa stor en Flade som muligt at virke paa, og om Foraaret at tage smaa Spadestik, saa at Jorden kan blive rigtig findelt og smuldret, foruden at den skal være jævn. Ved al Gravning gælder det imidlertid om at vende Jorden godt, saaledes at det øverste kommer nederst, og omvendt.

Læbælte.

For at faa Nytte og Glæde af en Have, maa den mod Vest og Nord være omgivet af et tilstrækkeligt stort Læbælte, medens den mod Øst og Syd skal være til Dels aaben.

Læbæltets Bredde maa imidlertid rette sig efter Egnens mere eller mindre barske Beskaffenhed. Medens det saaledes paa Øerne og maaske i de heldigst beliggende og mest lune Egne af Syd- og Østjylland ofte vil være tilstrækkeligt at plante et Par eller flere Rækker tætvoxende Hækker af *Tjørn*, *Hyld*, *Hassel*, *Mirabeller* eller lignende, maa der i Nord- og Vestjylland plantes *brede* og *stærke* Læbælter. Særlig gælder dette den Del af Haven, der vender

mod Vest og Nord, hvor det i meget udsatte Egne kan være nødvendigt at plante Læbælder paa indtil 20—30 Alens Bredde.

Ofte kan det ogsaa være nødvendigt at plante et Par Rækker tætvoxende Hækker mod Øst og Syd, men disse maa dog aldrig blive saa høje, at Solen udelukkes fra Haven.

Mange synes, at der ved Anlæg af en Have gaar alt for megen Jord med til Læbæltet, men det er daarlig Økonomi at spare paa dette.

Paa god Jord kan der imidlertid med Fordel anvendes en Del Nyttetræer inderst i Læbæltet eller inden for dette, f. Ex. *Hyld*, *Hassel*, *Mirabeller*, *Kræger*, *sure Kirsebær* og *Frugtbuske*.

Nærmest Tjørnehækken, altsaa yderst i Læbæltet, vil *Elmen* paa nogenlunde god Jord være det bedste Træ, i 2. Række kan bruges *Røn*, *Ahorn* eller *Birk*, i de øvrige Rækker en Blanding af de forskellige *Træsarter* eller *Kirsebær* og i inderste Række *Hassel*, *Hyld* eller *Syrén*. For at Vinden ikke skal stryge igennem, naar de høje Træsarter voxer op og blive aabne forneden, planter man mellem dem Buske, der taale Skygge, navnlig *Hyld* og *Naur*, samt paa god Jord tillige *Hassel*. Disse Træer danner det saakaldte Underlæ.

1. *Række* plantes i en Afstand af 3 Alen fra Tjørnehækken og med en indbyrdes Afstand af 3 Al. i Rækken. 2. *Række* plantes i en Afstand af 3 Al. fra 1. Række og med 3 Al. Afstand i Rækken og 3. *Række* med en Afstand

af 3 Al., og hvis der bruges sure Kirsebær, da med en Afstand i Rækken af 4 Al., ellers kun 3 Al. Afstand i Rækken og saa fremdeles.

Imellem hver to Rækker Træer plantes en Række Pil eller Hvid-El, som en midlertidig Mellemplantning, der jævnlig skæres eller hugges ned, for at den kan brede sig og snart lukke Plantningen og dække Jorden, noget, hvoraf hele Plantningens Trivsel afhænger i høj Grad. Senere borthugges denne Underplantning helt.

Der kan ogsaa i de første Aar med Fordel sættes Kartofler mellem Træerne i Læbæltet.

Jorden i en Læplantning maa som i den øvrige Del af Haven til enhver Tid holdes aldeles ren for Ukrudt og Græs.

For at anskueliggøre Plantning af Læbælte skal her anføres følgende:

Med Hensyn til de forskellige Træer, der kunne anvendes til Læplantning, skelner man imellem:

- 1) De højtvoxende, varige Træer samt større varige Buske (X).
- 2) Underlæstræer (—).
- 3) Fyldetræer eller Mellemplantning (0).

Til X kan henregnes: Elm, Eg, Ahorn, Birk, Rød-El, alm. Røn og Axelrøn, sure Kirsebær, Mirabeller, Guldregn, Syren, Tjørn m. fl. og

meget brede Læplantninger
til Ask og Bøg.

Til — kan henregnes: Hyld, Hassel, Naur og
Avnbøg.

” 0 ” ” Pil og Hvid-El.

Disse Træer kunne nu plantes saaledes:

		$1\frac{1}{2}$ Al.					
$1\frac{1}{2}$ Al.	{	$\overline{\times}$	—	$\times$	—	$\times$	—
		0	0	0	0	0	0
$1\frac{1}{2}$ Al.	{	—	$\times$	—	$\times$	—	$\times$
		0	0	0	0	0	0

og saa fremdeles.

Alle Træerne bør voxe urørte i 2 Aar. Derefter nedskæres omtrent til Jorden hver anden Plante af Fyldetræerne eller Mellemplantningen, næste Aar skæres atter en Del af denne ned og saa fremdeles, idet man passer, at Pil og Hvid-El vel busker og breder sig, men ikke gør Skade paa de varige Træsarter.

Af de Træer, der ere de mest haardføre og som holde sig lavest og i Kronens Bygning er tættest, kan anføres: *Elm*, *Bøg*, *Avnbøg*, *Naur*, *Tjørn* og *Syrén*.

Af Træer, der særlig taale fugtig Bund, kan nævnes: *Rød-El*, *Hvid-El*, *Birk*, *Ask*, *Hassel*, *Eg* og *Røn*.

Paa god Jord og med ikke altfor udsat Beliggenhed for Vinden, kan et Læbælte f. Ex. plantes saaledes:

Paa nogenlunde god Jord, og hvor man ønsker et rigtig solidt Læbælte, kan der plantes saaledes:

18 Al.									
Tjørnehæk.									
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Pil.									
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Avnbøg.									
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Pil.									
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Elm, Røn og Hassel.									
×	—	×	—	×	—	×	—	×	—
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hvid-El.									
—	×	—	×	—	×	—	×	—	×
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ask, Tjørn og Naur.									
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hvid-El.									
×	—	×	—	×	—	×	—	×	—
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Blanding af de forskellige									
—	×	—	×	—	×	—	×	—	×
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Træsarter og Pil.									
—	×	—	×	—	×	—	×	—	×
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hegn af Tjørn eller Syren.									

Paa daarlig Jord, hvor der ikke kan voxe Løvtræer, kan der dannes et godt Læbælte af *Hvidgran* og *Bjærgfyr*, der plantes skiftevis og med en Afstand af 2 Al. paa hvert Led. I Almindelighed vil 8—10 Rækker være tilstrækkeligt.

En Blanding af Løv- og Naaletræer vil ikke være heldig.

Plantning.

Den bedste Plantetid er om Efteraaret, især hvis Plantningen kan ske saa tidlig, at Rødderne kunne rodfæstes, men der kan ogsaa plantes om Foraaret, og da helst saa snart Frosten er af Jorden. I begge Tilfælde gælder det om at bevare Træernes fine Rødder godt, fra de optages og til de plantes, saa de ikke blive tørre.

Under Transporten maa Træerne være omhyggelig indpakkede, og straks efter Modtagelsen maa de slaas godt ned i Jord.

I kulegravet Jord maa Hullerne til Træerne graves, umiddelbart forinden Plantningen sker, og Hullet maa udgraves i det Omfang, Træets Rødder fordre. Hvis Træets Rødder ikke ere beskaarne fra Planteskolen af, maa de Rødder, der ere beskadigede, bortskæres tæt op til en Siderod med Snitfladen nedad. De fine Trævlerødder maa der med stor Omhu vaages over, da Træet uden disse udsættes for en daarlig Væxt, medens talrige Sugerødder give Træet en kraftig Væxt.

Træer med kraftig Rod, selv om de have lille Top, maa absolut foretrækkes for Træer med lille og daarlig Rod, men med en stor Top; thi — *Træet bør voxе sig stort.*

Efter at Træet er sat i Plantehullet, drysses den fine Jord ned mellem Træets Rødder, der med

Haanden fordeles jævnt til alle Sider, og Træet gives af og til et lille Ryst, for at Jorden kan falde tæt om Rødderne. Der paases, at Træet kommer til at staa lige, og naar al Jorden er fyldt om Træet, trædes den let med Foden.

En Hovedbetingelse for al Plantning af Træer er: *at de ikke plantes dybere, end de have staaet i Planteskolen*; i modsat Tilfælde staar Træet i Stampe eller gaar muligvis helt ud. Kun de Træer, der kunne slaa Rødder fra Stammen, kunne taale at plantes dybere, end de før have staaet.

Den Pil, der som Fyldetræer skal plantes mellem Trærækkerne, kan sættes af Stiklinger paa $1\frac{1}{2}$ — $3\frac{1}{4}$ Al. Længde. De sættes i lidt skraa Stilling med Heldning mod Nord og aldrig med mere end 2, højst 3 Tom. over Jordfladen.

Havens Renholdelse.

Hvis man vil have Nytte og Fornøjelse af sin Have, maa man, som allerede omtalt, holde den aldeles fri og ren for Ukrudt; thi der er ingen Ting, der giver et daarligere Indtryk eller betaler sig ringere, end en skiden Have.

Ved Anlæg af ny Haver gælder det om at faa Jorden *renset*. Det bedste Middel hertil er Dyrkning af Kartofler, Hvidkaal eller Grønkaal efter Jordens Beskaffenhed. Disse Planter skygge godt, og der kan hele Sommeren igennem hakkes og hyppes mellem dem.

For øvrigt staar Havens Renholdelse for mange som en Hindring for at anlægge en Have; de synes ikke, de kunne overkomme at holde den ren. Og dog er intet lettere; men Hovedbetingelsen herfor er, *at Ukrudtet udryddes i Tide*, altsaa inden det bliver for stort. Det gælder her, som ellers i Livet, frem for alt andet at komme tidlig nok; thi faar Ukrudtet først rigtig fat, og er Roden først bleven kraftig nok, saa er Slaget til Dels tabt, og det hjælper da ikke at tage Toppen bort.

Man kan f. Ex. af en almindelig „Fandens Mælkebøtte“ hver 8. Dag skuffe Toppen bort, men Roden raadner ikke derfor, og den samme „Fandens Mælkebøtte“, der vilde have været borte, hvis den i Tide var bleven ødelagt, kan Aar efter Aar fortsætte Væksten, saa Roden kan blive ualmindelig lang og tyk, selv om Toppen fjernes nok saa tidt, og saaledes med de fleste Ukrudtsplanter.

Ved at staa for længe, formerer Ukrudtet sig ogsaa ved Frøkastning, og her er det Ukrudt, som flere Gange aarlig kan kaste modent Frø, det farligste; som saadant kan nævnes det etaarige Rapgræs.

Har Ukrudtsplanterne derfor først faaet deres kraftige Rødder godt ned i Jorden, kunne de kun fjernes ved at opgraves og opsamles hver Rod for sig. Ellers vil en Hakning eller Skufning samt en Rivning være nok til at fjerne Ukrudtet. Derfor: *Opsæt aldrig Havens Rengøring*, thi det betaler sig ikke; det er forfærdelig høje Renter, man i Form af forøget Arbejde kommer ud med.

Det bedste Redskab til Ukrudtets Fjernelse er en Hakke. Skuffejærn kan ogsaa benyttes, men Arbejdet udføres bedst med Hakken.

Frugtbuske.

Hertil regner man *Ribs*, *Solbær*, *Stikkelsbær* og *Hindbær*. Den Del af Haven, der anvendes til disse, betaler sig godt, da de baade ere meget frugtbare, og Frugten kan, for saavidt den ikke kan sælges, med stor Fordel anvendes til Frugtvine.

1. *Frugtbuskenes Plads.*

I Almindelighed vil det være fordelagtigst at plante Frugtbuskene langs Gangene i Haven, men selvfølgelig kunne de ogsaa plantes i Grupper eller større Samlinger.

Ved Plantning langs Gangene plantes de med en Afstand af 3—4½ Al. mellem hver Busk. Sættes de i Grupper, regnes fra 10—14 □-Al. Plads til hver Busk. Den største Afstand gælder for *Ribs*, der breder sig mere end de andre.

Solbær hedde ikke *Solbær* uden Grund; derfor skal de plantes i den solrigste Del af Haven; *Stikkelsbær* taale heller ikke godt at staa i Skygge.

2. *Jordbunden.*

Ribs og *Stikkelsbær* foretrække en god, kra tig, lidt kalkholdig og fugtig Jord og trives daarligt paa *tør Bund*, men de taale ikke sur

Jord. Solbærret ives derimod godt paa fugtig, ja selv tørveagtig Jordbund, naar den ikke er for løs.

Det vil derfor, hvor Jordbunden ikke er særlig passende og Jorden kraftig, være nødvendigt at forbedre den, forinden Buskene plantes. Dette kan ske ved om Foraaret at paaføre Jorden, hvor Buskene skulle plantes, et godt Lag Gødning og Mergel, der nedgraves, hvorefter det vil være heldigst at plante Kaal eller Kartoffler, for at holde Jorden skør og ren. Om Efteraaret, saa tidlig som muligt, kan Plantningen af Buskene da finde Sted.

I Egne, hvor der dyrkes mange Kartoffler, kunne Kartoffeltoppene med stor Fordel benyttes til Forbedring af Jordbunden til Plantning af Frugtbuske. Paa det Sted, hvor Frugtbuskene skulle plantes, kastes nemlig en Rende, 1 Al. bred og dyb, og denne Rende fyldes med Kartoffeltoppe, som trædes godt sammen og bliver liggende Vinteren over, hvorefter den bedste Halvdel af den opkastede Jord fyldes paa, medens den anden fjernes. Aaret efter, eller naar Jorden har sat sig, plantes Buskene.

3. *Sorter.*

Af Ribs har man *røde* og *hvide*, men man bør lægge Hovedvægten paa de røde og kun plante nogle faa Buske af de hvide, hvis man i det hele ønsker dem. Det *røde hollandske* eller

røde spanske er de bedste røde. Af Solbær kan nævnes *Black Naples* samt *Ogdens Drue*.

Af Stikkelsbær gives mange forskellige Slags, der kunne have forskellige Farver og Former; der er saaledes røde, gule, grønne og hvide. *Warrington* er rødt, *Golden Crown* gult, *Smiling Beauty* hvidligt og *Green Gage* grønt.

4. *Beskæring.*

Frugtbuskenes Beskæring kan udføres paa den Maade, at man af de kraftigste og heldigst-siddende Skud, der komme fra Roden eller fra Grunden af Buskenes Grene, lægger fire til hvert Aar, medens alle de øvrige Skud fjernes ved St. Hansdagstide. Saaledes tillægges der fire Skud hvert Aar, og efter 6 Aars Forløb er der altsaa 24. Det syvende Aar fjernes de 4 ældste samtidig med, at 4 ny lægges til, og paa denne Maade fortsættes hvert Aar. Man sørger selvfølgelig altid for at vælge Skuddene saaledes, at Busken faar en køn Form.

Ved ældre Buske, der ikke fra Begyndelsen af er beskaaren paa denne Maade, sørger man for at bortskære alle skævt- og for tæt siddende samt gamle og mossede, men særlig de svagere, spinkle Grene, som sidde overskyggede af de stærkere, for Ribs- og Stikkelsbærtræets Vedkommende saa tæt ved Roden som muligt, da de skyde fra Roden af, men for Solbærtræets Vedkommende 3—4 Tom. fra Roden, da det skyder fra Stammen og Grenene.

5. *Formering.*

Da det er let at formere Frugtbuske, bør man, hvis man har en eller flere Sorter, man synes godt om, hellere selv formere dem end købe.

Ved Stikkelsbær sker Formeringen lettest ved *Aflægning*, hvorved forstaas, at en eller flere af de yderste Grene paa Buskene nedkroges i Oktober Maaned; Aaret efter i samme Maaned kunne disse Aflæggere skæres fra Moderplanten, opgraves og udplantes.

Af Ribs og Solbær sker Formeringen derimod lettest ved, at man i Novbr.—Decbr. afskærer *Stiklinger* paa ca. 10 Tom. Længde af de smukkeste, etaarige Skud; de afskæres saaledes, at der følger et lille Stykke af den toaarige Gren med. Disse Stiklinger gemmes i fugtigt Sand paa et frostfrit Sted, til de om Foraaret kunne sættes i Bed med 10 Tom. Afstand paa hvert Led. Aaret efter kunne de udplantes paa Blivestedet.

6. *Hindbær.*

Hvor Jorden er nogenlunde god og ikke for tør, bør man plante, helst i et Hjørne af Haven, nogle faa Buske Hindbær. De taale Halvskygge og megen Fugtighed, saa de f. Ex. udmærket kunne bruges til at dække en Rendesten eller lign., men det fulde Udbytte give de kun fuldt udsatte for Lyset.

Uden god Jord, tilstrækkelig Fugtighed og

megen Gødning betaler det sig imidlertid ikke at plante dem.

Buskene formeres ved Rodskud, og de Skud, der voxe frem det ene Aar, bære Frugt det andet. Da de ere ualmindelig villige til at skyde Rodskud, selv i lang Afstand fra Buskene, maa man passe at grave og hakke godt ved dem flere Gange i Løbet af Sommeren, da Skuddene ellers snart kunne brede sig over et større Areal, end man ønsker.

De plantes bedst om Efteraaret i Rækker, helst fra Nord til Syd, med en Afstand af 1 Al. mellem Planterne og $1\frac{1}{2}$ —2 Al. mellem Rækkerne. Flere gode Sorter kræve imidlertid paa god Jord en større Afstand, nemlig $1\frac{1}{2}$ —2 Al. mellem Planterne og $2\frac{1}{2}$ —3 Al. mellem Rækkerne.

Om Efteraaret bortskæres de gamle Skud, der have baaret Frugt, og af de ny, der skulle bære Frugt, beholder man 5—8 af de kraftigste, medens alle de øvrige skæres bort.

Frugten modnes ikke paa en Gang, og den maa derfor afplukkes, efterhaanden som den bliver moden.

Frugttræer.

De almindeligste Frugttræer ere *Æbler*, *Pærer*, *Blommer* og *Kirsebær*.

Det vil selvfølgelig være rigtigst at have alle fire Slags Træer i sin Have, men Hovedvægten

bør dog lægges paa Æbletræerne, saa disse blive det langt overvejende Antal, da Æbletræets Frugt har størst Værdi, ligesom den ogsaa kan opbevares længst.

1. *Vildstamme- og Dværgtræer.*

Forædlingen sker ved Okulering eller ved Podning. Æble- og Pæretræer kunne være forædlede enten paa *Vildstamme* eller paa *Dværgstamme* (Doucín, Paradisæbler og Kvæder) og derefter kaldes de *Vildstammetræer* og *Dværgtræer*. Der er stor Forskel paa disse Træer, i det de først blive store og kunne ogsaa blive gamle, men ere sene til at bære Frugt, hvorimod Dværgtræer ikke blive saa store, skønt de godt kunne til-dannes med en forholdsvis høj Stamme, heller ikke saa gamle, Æbler paa Doucín 20 à 30 og Pærer paa Kvæde 15 à 20 Aar, men de bære som oftest Frugt 2det eller 3dje Aar efter, at de ere plantede, ligesom Frugten baade er kønnere og større, ja endog ofte mere velmagende end paa de Træer, der ere forædlede paa Vildstamme.

Naar man derfor skal til at vælge Frugttræer til sin Have, gør man bedst i at vælge omtrent lige mange af begge Slags og plante dem i Blanding, det vil sige: Man planter med passende Afstand et Dværgtræ ved Siden af et Træ paa Vildstamme o. s. f. Derved opnaar man hurtigt at faa Frugt, og naar Dværgtræerne efter en Del Aars Forløb gaa ud, er der god Plads til de andre. Planter man derimod ene Dværgtræer,

Naar Dværgtræerne (D) med Tiden forsvinde, vil hvert Frugttræ paa Vildstamme (V) altsaa faa 120 □-Al. Plads. Paa god Jord og for stærkere voxende Sorters Vedkommende maa Afstanden mellem Æblesorter paa Doucin dog være noget større, f. Ex. 7 og 8 Al. Imellem Træerne kunne plantes Ribs eller Jordbær, der dog med Tiden maa bortryddes, eftersom Træerne brede sig.

De Træer, der blive de højeste og største, nemlig Pæretræerne, plantes længst tilbage eller i den nordligste Række, derefter følger Æbletræer, og mod Syd plantes Kirsebær- og Blommetræer.

Med Hensyn til Jordbundsforholdene, da trives Æbletræet bedst i lerblandet, ikke alt for kold og vandholdig Jord, men ved rigelig Tilførsel af god Jord og Gødning kan det ogsaa trives paa tarvelig Jord.

Pæretræet trives bedst paa lettere, muldet Jord, men ynder ikke kold og klæg Undergrund.

Blommetræet bliver bedst paa god, ikke for svær og helst lidt kalkholdig Jord, der holder paa Fugtigheden.

Kirsebærtræet kan derimod trives paa simple, sandmuldet tør Jord og er det af Frugttræerne, der stiller de mindste Fordringer til Jordens Godhed.

3. *Frugttræernes Plantning.*

Ved Plantning af Frugttræer gælder følgende Regel, som aldrig maa glemmes: Ethvert Træ, der er forædlet paa *Vildstamme* (i Almindelighed

mærket med V eller Vs eller ikke mærket) *skal plantes lidt højere, end det har staaet forhen*, medens *Dværgtræer* (mærket med D) *skulle plantes saa dybt, at Podnings- eller Forædlingsstedet kommer ca. 2 Tom. under Jordens Overflade*, selv om Stammen fra Podningsstedet og til Rødderne er $\frac{1}{4}$ eller $\frac{1}{2}$ Al. lang eller længere. Dette Stykke Stamme har nemlig Evne til at slaa Rødder.

Hvad der er omtalt ved Plantning af Lætræer, gælder selvfølgelig ogsaa for Frugtt træernes Vedkommende. Der maa saaledes paases, at Træernes Rødder ikke ere tørre, og at de ikke tørres under Plantningen, og at de beskadigede Rødder bortskæres op til en Siderod med Snittfladen nedad, at Plante hullet udgraves i det Omfang, Træets Rødder fordre, og at man særlig anvender Omhu med Røddernes Fordeling og med at faa den fine Muld til at falde tæt omkring disse. Det vil være heldigst midt i Hullet at højne Jorden, da Træets Rødder derved lettest og bedst kunne blive fordelte til alle Sider.

Den Side af Træet, der har de svageste Grene, vendes i Syd. Forinden Træet plantes, anbringes i nordre Side af Plante hullet en Pæl af passende Længde og Tykkelse, og til denne bindes Træet, dog først efter, at Jorden har sat sig tilstrækkeligt, da Træet ellers vil komme til at hænge. Foretages Plantningen om Foraaret, lægges der omkring Træet et godt Lag gammelt eller halmet Gødning el. lign. for at holde paa

Fugtigheden. Derimod maa der aldrig kommes nogen som helst Slags Gødning i Plantehullet eller ved Træets Rødder, da dette er den rene Gift for Træet. Frugttræer taale megen Gødning og have Gavn af den, men Gødningen paaføres altid *oven paa Jorden* og ikke for tæt ved Træets Stamme; thi de Rødder, der give Træet dets Næring, brede sig nemlig i Jorden lige saa langt fra Træets Stamme som Træets Grene.

4. Valg af Sorter.

Spørgsmaalet angaaende hvilke Sorter Frugttræer man skal plante, er meget vanskeligt at afgøre, thi Jordbunden og Klimaet spiller her en stor Rolle.

Af Hr. *Statskonsulent Riedel* har jeg imidlertid modtaget nedenstaaende Fortegnelse, der tillige anbefales af *det jydsk Haveselskab*, og ved at følge den, vil der næppe tages fejl.

Som de bedste, haardføre og mest produktive Frugt-Sorter for Jylland anbefales:

Æbler:

Arreskov Gravensten.	Gravensten [ikke haard-
<u>*Blenheim Pippin.</u>	før, bærer sent] ¹⁾ .

¹⁾ *Gravensten* og *Graapærer* kunne dog kun anbefales med Forbehold. Disse Sorter ere i Jylland udpræget kælne, de kræve en særlig gunstig Jordbund og et mildt Vejrlig. De bære først i en sen Alder, i udsatte Egne saa godt som aldrig. Frugtens

*Boiken.

*Cox's Orange.

Cox's Pomona.

*Dumelow's Seedling.

*Frogmore prolific.

Keswick Codlin.

Kirsebæræble fra

Thyrrestrup.

Lord Suffield.

Maglemer Æble.

Mank's Codlin.

Gul Richard el. Stintenburg
(ikke haardfør).

*Hawthornden.

Hvid Astrakan.

Kejser Alexander.

Mørkerød Pigeon.

Nonnetitte (ikke haardfør).

Ringkloster Kammerjunker.

Skovfogedæble.

Disse Sorter kunne alle dyrkes baade paa Vildstammer og Dværgstammer (Doucin), dog bør *Hawthornden* og *Lord Suffield* paa Grund af deres store og tidlige Frugtbarhed som Regel kun dyrkes paa Vildstamme.

Pærer:

Amanlis.

*Charneu.

Graapære (bærer sent).

*Grev A. W. Moltke.

*Louise bonne.

Finhed og Værdi er disse Sorters næsten eneste Anbefaling for Jyllands Vedkommende. — I Jyllands mere udsatte Egne kan *Gul Richard* og *Nonnetitte* ogsaa kun anbefales under Hensyn til den særlig fine Frugt, Træerne ere lidet haardføre; men i de bedste Egne og paa god Jord kunne de dyrkes med Fordel.

Christ's Sommer Ber-
gamot.

Comtesse Clara Frijs.

Juli Dekanpære.

Eyewood.

Frederik af Württem-
berg.

Giffard.

Lübecker Sommer Ber-
gamot.

Marie Louise (Prins
Valdemar).

Philip (Beurré de Mé-
rode).

Seigneur.

William.

*Juli Dekanpære, Eyewood, Graapære, Lü-
becker Sommer Bergamot og Marie Louise* bør
dyrkes paa Vildstammer. *Seigneur* egner sig
særlig for Dværgstammer. De andre Sorter
kunne dyrkes baade paa Vildstammer og Dværg-
stammer (Kvæde).

Blommer:

Abrikosblomme.

*Almindelig Reine

Claude.

Jefferson.

Juli Reine Claude.

Kirke's Blomme.

Blaa italiensk Svedske.

Prince of Wales.

*Victoria.

Kirsebær:

Søde: Belle d'Orleans.

Hvidt spansk.

Halvsøde: Majkirsebær.

Sure: Ostheimer.

Skyggemorel.

Ohio Beauty.

Sort spansk.

Nødder:

Cosford.

Lang tidlig Zellernød.

Nottingham prolific.

De anførte Sorter anbefales til *almindelig Frugtdyrkning*, saaledes at disse, eller nogle af dem, bør udgøre *Hovedbestanden i enhver Have*, stor eller lille.

Uden Undtagelse er disse Sorters Frugt *god Handelsvare*, men ved en Streg under Navnet er betegnet *de mest produktive Sorter*, som fortrinsvis anbefales til *økonomisk Frugtavl, til Plantninger af ganske faa Sorter*.

Af de understregede Sorter er atter de faa, som give en for *Export* særlig egnet, *smuk og velformet Vare*, mærkede med *.

Pæresorterne: *Philip, Comtesse Clara Frijs, Grev A. W. Moltke, Seigneur* og *William* maa, naar de skulle forsendes, plukkes mere eller mindre *grønne* og umodne i Forhold til den Tid, der vil gaa, inden Salg sker.

For Jyllands mindre heldigt stillede Egne, navnlig de vestlige og nordlige Kystegne med mager Jord og hyppig Storm, samt de af Frost lidende Hedeegne i Midtjylland anbefales følgende *Æblesorter*:

Boiken.

Cox's Pomona.

Cellini.

Dumelow's Seedling.

Charlamowsky.

Frogmore prolific.

Høst Citronæble.	Mank's Codlin.
Keswick Codlin.	Mørkerød Pigeon.
Kirsebæræble fra	Rødt Ananasæble.
Thyrrestrup.	Skovfogedæble.

Af Pærer, Blommer, Kirsebær og Nødder vil foran nævnte Sorter være de mest anbefalelsesværdige ogsaa i disse Egne, hvis Frugtavl i det hele taget er mulig paa Stedet.

Opmærksomheden hendedes paa, at Frugtsorterne, dyrkede som Dværgtræer, kræve forholdsvis bedre Jord og Dyrkningsvilkaar, og der *advares* mod at benytte Dværgtræer i større Udstrækning, hvor man ikke *paa en frugtbar, muldrig og ren Jord* kan gøre dem til Genstand for *intensiv Dyrkning* (derunder helst en passende Beskæring) med *rigelige og hyppige Gødningstilskud*.

5. *Frugttræernes Beskæring.*

Det er meget vanskeligt at beskære Frugttræer paa rette Maade, og det er maaske endnu vanskeligere at beskrive Fremgangsmaaden, især over for Folk, der muligvis staa helt ukyndige over for Spørgsmaalet.

Den mest anskuelige Fremstilling og den, der vil egne sig bedst for den mindre Jordbruger, er givet af Hr. F. T. Brun, og jeg skal tillade mig i det væsentligste at anføre den.

Æble- og Pæretræer bør ikke beskæres førend Aaret efter Plantningen, hvorimod Blomme- og

Kirsebærtræer beskæres samtidig med Plantningen, for saavidt Formen viser Uensartethed i Væxten; de stærkeste Grene beskæres, saa at der bliver Ligevægt i alle Sider af Træet.

Æble- og Pæretræernes Beskæring, der saa ofte er bleven misforstaaet og i Almindelighed udføres slet, idet den overdrives, maa hellere opgives end gøres galt. Noget kan imidlertid enhver gøre, nemlig i *Juli* at udvælge de Skud, der i Tiden skal danne Træets Krone. Til en Begyndelse vælges i 2. Aar 6—8 Skud, som sidde ligeligt fordelt, bredt ud til alle Sider. Disse 6—8 Skud faa uhindret Lov at voxte hele Sommeren, medens Spidserne af alle de andre Skud afskæres, saa at der kun levnes ca. 6 Tom. af hvert af dem.

Næste Aar i *Marts* skæres ca. $\frac{1}{3}$ af de 6—8 valgte Skud (vordende Ledegrene, Hovedgrene) over et udad vendende Øje, medens alle de andre beskæres, saa at der kun levnes 2—3 tydelige Øjne af hvert af dem. Aaret efter, i *Juli*, vælges ingen Skud til Ledegrene, denne Gang 10—12, som sidde ligeligt over hele Kronen og bredt ud til Siderne. Alle øvrige Skud beskæres, saa der kun levnes 6—8 Tom. af dem, eller de borttages helt, hvis de sidde for tæt.

Saaledes fortsættes i 6—8 Aar, da al Beskæring kan ophøre, naar man kun sørger for at udtynde Grenene, hvor de sidde for tæt, inden de blive for store, saa at Lys og Luft kan have fri Adgang til Træet, hvilket er nødvendigt.

Træer, behandlede paa denne Maade, antage

efterhaanden deres naturlige Former med en noget løsere Krone, end det ellers vilde være Tilfældet, og for de Træers Vedkommende, der af Naturen ere pyramidale, mange Pæretræer og nogle Æbletræer, med en lodret, lige Midtaxe eller Hovedstamme helt igennem Træet.

Kunstigere Beskæring end anført fraraades det Begyndere foreløbig at indlade sig paa. Naar han blot vil studere Træernes Natur og gøre som oven for beskrevet, vil han ogsaa med Tiden let komme i Besiddelse af mere Indsigt og kunne regere med baade Træ- og Frugtgrene.

Den Beskæring, Blomme- og Kirsebærtræerne kræver, indskrænker sig ganske til Formdannelsen, idet Frugtbarheden kommer af sig selv. Man indskrænker sig derfor til i Marts at borttage de Grene, der sidde for tæt eller ikke passe i Formen. De lades for øvrigt ganske urørte.

6. Sygdom og skadelige Dyr.

Den Sygdom, der hærger Frugtræerne oftest og værst, er *Kræft*¹⁾. Sygdommen optræder værst, hvor grundig Afvanding (i mindst 2 Al. Dybde) er forsømt, eller hvor denne ikke kan udføres. Paa saadan Jord er Æbletræets Dyrkning haabløs i Længden. Et Middel, som ikke

¹⁾ „Kræft“ er en Sygdom, der foranlediges af en Svamp og er meget smitsom, idet Svampens Formeringsorganer trænge ind i den allermindste Beskadigelse, der findes paa Frugtræets Bark.

bør forsømmes, er i Tide at renskære alle de angrebne Dele af Træet og umiddelbart derefter at smøre de friske Saar med Kultjære, saa at Saarene blive helt dækkede.

Blomme- og Kirsebærtræer kunne ofte lide af Gummiflod, men da denne antages at hidrøre fra for stærk eller paa urette Tid foretagen Beskæring, er det bedste Middel herimod at lade være med at beskære dem; dog skal en meget stærk, tidt gentagen Vanding af Træet ogsaa kunne hæmme Gummiflod.

Af større Dyr, der særlig gør Skade paa Frugttræerne, ere *Harerne* i strænge Vintre de værste. Det er især de smaa Frugttræer, de angribe ved at afgnave Barken og de fine Grene.

Det bedste Middel til at hindre dem heri er at omvikle eller indbinde Træerne med Halm, naar Angreb kan befrygtes. Har man en større Samling Frugttræer og derfor maaske finder denne Maade for besværlig, skønt en Mand kan indbinde mange Træer en Dag, kan man paa en Snor, som er saa lang, at den naar uden om alle de Frugttræer, der skulle beskyttes, hæfte med ca. 1 Al. Mellemrum Klude eller Høviske, hvorefter Snoren anbringes paa saa høje Stokke, at den altid kan hæves ca. $\frac{1}{2}$ Al. over Sneen, eftersom denne maatte højne sig. Kludene eller Viskene dyppes i *stinkende Hjortetakolie*, som fornyes hver 14. Dag.

Bladlus kunne fordrives ved at dyppe de befængte Grene i en Blanding af lige Dele Vand og Petroleum.

Mos fremkommer i Almindelighed paa Grund af, at Jorden ikke er tilstrækkelig kalkholdig. Mossen afgnides med en Klud, Træerne gødes med lidt Kalk eller Mergel og overstryges paa Grenene med Hvidtekalk.

7. *Frugtens Nedplukning og Opbevaring.*

Der skal anvendes stor Forsigtighed ved Frugtens Nedplukning. For det første gælder det om ikke at beskadige Træerne ved at klatre i dem med Træsko paa eller nedslaa Frugten med Stokke, River el. lign.; thi derved saares Træet, og Grenene og Frugtsporerne brækkes eller ødelægges, og for det andet gælder det om ikke at støde Frugterne ved at lade dem falde paa Jorden, thi stødte Frugter kunne ikke gemmes og have efter kort Tids Forløb slet ingen Værdi. Baade ved Afplukningen og senere skal Frugten behandles med samme Forsigtighed som den, hvormed man behandler Æg.

Ved Nedplukning af Frugt fra større Træer vil det være nødvendigt at have en *Frugtstige*. En saadan behøver man dog ikke at anskaffe sig, hvis man er i Besiddelse af to omtrent lige høje Loftstiger. Disse kunne nemlig fastgøres enten ved Hængsler eller ved et Par Spiger, til hvilke der bores Huller ved den øverste Ende af Stigerne, og ved at sætte dem i skraa Stilling til hinanden og anbringe to Stykker Lægter eller to meget lange Spændkroge, for at de ikke skulle glide fra hinanden, har man en Frugtstige.

Sommerfrugt skal nedplukkes 7—10 Dage, forinden den er moden, hvis den skal forsendes, hvorimod Vinterfrugt gerne skal sidde paa Træerne saa længe som muligt.

Med Hensyn til Frugtens Opbevaring er en ren, mørk, ikke for fugtig, men heller ikke for tør Kælder den bedste Plads at opbevare den i. Skal Frugten opbevares i et Værelse, maa dette ligeledes være mørkt, og for at Frugten ikke skal rynke for meget, hvad den vil gøre, hvis Værelset eller Kælderen er for tør, er det nødvendigt at anbringe i samme en Skaal eller Spand med Vand.

For øvrigt lægges Frugten paa Hylder eller i lave Kasser og kun i et Lag og med Stilken opad, og den har godt af at lægges paa et eller to Lag Papir.

I den seneste Tid er der især i Tyskland gjort Forsøg med at opbevare Frugt i Tørvesmuld i Foustager og Tønder. Frugten lægges i lagvis og dækkes helt af Tørvesmulden eller Tørvemelet, og der paastaas, at den opbevares udmærket paa denne Maade. Forsøg i saa Henseende ere baade lette og billige at foretage og kan udføres af enhver.

Frugttræer paa Espalier.

Det er en Kendsgerning, at Frugttræer baade trives bedre og give mere og større Frugt paa Espalier end paa Friland.

Det kan derfor paa det bedste anbefales

enhver Husejer at plante Træer op ad Husenes Vægge, saa meget mere som der altid findes et eller flere Huse, hvis Vægge egne sig godt hertil, f. Ex. solvarme Vægge, der tillige faa Varme indvendig fra, saasom fra Kreaturstalde. Og foruden at der paa denne Maade kan avles ikke saa lidt Frugt, pynte og hygge Espaliertræer meget paa et Hus.

Espaliertræer kunne enten købes, eller man kan selv tildanne dem af de almindelige et- eller toaarige Træer, naar Stammerne ikke ere for lange. De skæres da Aaret efter Plantningen ned paa $\frac{1}{2}$ —1 Al. Længde. Derved vil der fremkomme en stor Del Skud, og af disse vælges de, der skulle danne Træets Form, som kan være forskellig, men uden al Tvivl vil *Vifteformen* dog være den bedste.

Grenene fastbindes med Bast el. lign. enten til Søm, der slaas i Væggen, eftersom der bliver Brug for dem, eller ogsaa til almindelig Telegraftraad, der med ca. $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ Al. Afstand fæstes paa opretstaaende Lægter, som slaas paa Murene i ca. 2 Al. Afstand fra hverandre.

Hvert Foraar maa disse Træer beskæres, saa at alle overflødige, udadgaaende og skævt siddende Skud skæres ned paa 2—3 tydelige Øjne, hvorefter Grenene (Ledegrenene) fastbindes med omtrent lige stor Afstand fra hverandre.

Jordens Behandling, Træernes Plantning, Tilførsel af Gødning osv. er den samme som omtalt ved de fritstaaende Frugttræer.

Frugtsorter, der anbefales til Espalier.

Paa Grund af de gunstige Voxevilkaar ved en Espaliervæg kan der hertil vælges finere og bedre Sorter. Er der rigelig Plads i Højde og Bredde, som f. Ex. paa større Herregaardsbygninger, *Gavlene* paa Lader, Stalde og Stuehuse, er der intet i Vejen for, ogsaa at plante saa stærkt og stort voxende Sorter som *Gravensten*, *Gul Richard*, *Beurré Diel*, *Giffard* m. fl. for at avle disse fine Frugter i god Udvikling. Men paa Flertallet af Landbrugsbygninger, navnlig paa Stuehusenes Vægge, er Pladsen i Reglen saa ringe, at der maa vælges langsomt voxende Sorter, som ikke blive altfor store, inden Frugtbarheden indtræder.

Æbler og Blommer egne sig godt, *Pærer* bedst for *Espalier*. Kirsebær kræve megen Plads, blomstre temmelig tidlig og kunne derfor som Regel ikke anbefales til *Espalier* (Skyggemorel undtagen). Navnlig de søde Kirsebær (samt *Gravensten* og *Graapære*) blive saa store, at der til saadanne maa vælges en høj og bred Gavlæg til et enkelt Træ. I Almindelighed bør til *Espalier* vælges *Dværgtræer*. *Doyenné du Comice*, *Joséphine fra Mechlen* og *Williams Duchesse* trives dog bedst. *Marie Louise* kun paa Vildstamme.

Følgende Sorter anbefales:

Mindst Plads behøver og tidligst bærer:

Æbler:**Pærer:**

F Almindelig rød Pigeon.	F <u>Louise bonne.</u>
F <u>Cox's Orange.</u>	<u>Napoleon I.</u>
F <u>Cox's Pomona.</u>	F <u>Seigneur.</u>
<u>Frogmore prolific.</u>	<u>William.</u>

Større Plads behøver og noget senere bærer:

Æbler:**Pærer:**

<u>Caville St. Sauveur.</u>	<u>Amanlis.</u>
F <u>Maglemer Æble.</u>	<u>Charneu.</u>
Princesse Noble.	F Doyenné du Comice.
Ringkloster Kammer-	<u>Grev A. W. Moltke.</u>
junker.	<u>Josephine fra Me-</u>
	<u>cheln.</u>
	F Marie Louise.
	<u>Soldat Laboureur.</u>

Størst Plads behøver og sent bærer:

Æbler:**Pærer:**

F Gravensten og dens	F <u>Beurré Diel.</u>
Varieteter.	Philip (Beurré de
F Gul Richard (Stinten-	Mérode).
burger).	Williams Duchesse.
F <u>Nonnetitte.</u>	F Giffard.
F <u>Casseler Reinette.</u>	
F Ribston.	

De mest frugtbare af fornævnte Sorter ere betegnede med en Streg under Navnet, de fineste med et F foran Navnet.

Blommer:

Almindelig Reine Claude. Hvidt spansk (gult).
 Jefferson. Sort spansk.
 Kirke's Blomme. Skyggemorel.

Kirsebær:**Ferskenes:**

Early Alexander. Lille Orange.
 Early River's. Breda.

Abrikoser:

Alle de anbefalede Sorter kunne plantes mod Syd, Øst og Vest, Skyggemorel endog paa en Nord-Væg.

Køkkenhaven.

En Have maa ligesom en Mark inddeles i Vange, Dele eller Kvarterer, og ved at skifte med de forskellige Køkkenurter i de forskellige Kvarterer, vil Driften ligesom i Marken blive en Vexeldrift. Det vil derfor for mindre Havers Vedkommende være rettest at dele Haven, som omtalt andetsteds, i 3 Dele eller Kvarterer samt vexle med de Urter, man vil dyrke.

Hvis nogen imidlertid ønsker at dyrke større Arealer med fleraarige Urter, som f. Ex. Jordbær, Rabarber osv., da maa Haven deles i 4 i Stedet

for i 3 Kvarterer (se under „fleraarige Urter“); men det almindelige vil vist blive at dele Haven i 3 Kvarterer.

I *1ste Kvarter* (1ste Aar) efter stærk Gødning dyrkes: *Kaal, Selleri og Porre.*

I *2det Kvarter* (2det Aar) uden Gødning dyrkes: *Rødløg, Gulerødder, Kartofler, Rødbeder, Persiljerødder og Pastinak.*

I *3dje Kvarter* (3dje Aar) uden Gødning dyrkes: *Skalotter, Ærter, Bønner og andre Køkkenurter* samt, hvis der er Plads tilovers, Kartofler og Gulerøder eller Grøntfoder.

Ved at følge denne Drift bliver hvert Kvarter altsaa kun gødet hvert 3dje Aar. Dette vil ogsaa være tilstrækkeligt; thi de Køkkenurter, der komme umiddelbart efter Gødningen, altsaa i 1ste Kvarter, fordre ogsaa megen og frisk Gødning for at blive til noget, medens de Urter, der dyrkes i 2det og 3dje Kvarter, trives godt uden Gødning, ja, en Del af dem taaler end ikke frisk Gødning.

Dyrkning af 1ste Kvarter.

Dette Kvarter graves om Efteraaret. Om Foraaret, helst kort forinden Kaalene skulle plantes, paaføres Gødningen, som meget omhyggeligt nedgraves umiddelbart efter, at den er paaført.

Det Kvantum Gødning, der er nødvendigt, retter sig noget efter Gødningens mere eller mindre gode Beskaffenhed. I Almindelighed vil 3—4 Læs god kraftig Staldgødning pr. 1000 □-Alen

være tilstrækkeligt. Ved Brug af Kompost- eller anden Gødning maa der altsaa tages Hensyn til dens mindre Godhed og derefter afgøres, hvor meget mere, der skal bruges.

I dette Kvarter plantes altsaa: *Kaal*, *Selleri* og *Porre*.

1. *Kaal*.

Der gives mange Slags Kaal, men de, der for den mindre Jordbruger vil have størst Betydning, ere: *Hvidkaal*, *Rødkaal*, *Grønkaal*, *Knudekaal*, *Blomkaal* og *Rosenkaal*.

Hovedvægten bør imidlertid lægges paa *Hvidkaal*, *Grønkaal* eller *Knudekaal*, og af de andre Sorter dyrkes kun mindre Partier, undtagen hvor de med Fordel kunne sælges.

Alle de nævnte Kaalplanter med Undtagelse af *tidlige Blomkaal* kunne tiltrækkes paa en Rabat eller et Bed paa et lunt, solbeskinnet Sted i Haven.

Efter at Rabatten er gødet godt og gravet, saas Frøet midt i April. Dog vil det for Grønkaalenes og Knudekaalenes Vedkommende være nødvendigt at saa senere, hvis man vil plante disse Kaalarter paa et senere Tidspunkt. Efter at Frøet er saaet, nedhakkes det med en Rive, dog maa det ikke komme for dybt i Jorden, hvorefter Rabatten klappes med en Skovl. For at holde paa Fugtigheden og beskytte mod Nattefrost kan der om Rabatten anbringes en Ramme af Fjæl, og over denne dækkes med en Halm- eller Bastmaatte el. lign.; men saa snart Planterne

komme til Syne, maa Dækket tages af om Dagen, da de ellers blive for lange og tynde. Derimod vil det være heldigst at beholde Dækket paa om Natten, saalænge der er Udsigt til Nattefrost. Skulde Jorden blive for tør, maa der vandes, dog med Forsigtighed, indtil Planterne have skiftet Blade. Komme Planterne for tætte op, maa de udtyndes, for at de kunne blive korte og kraftige. Paa en Rabat, der er 6 Al. lang og $1\frac{1}{2}$ Al. bred, kan avles 4—5000 Planter. Det vil være nødvendigt ved Saaningen at mærke sig med Pinde el. lign. de forskellige Sorter for at kende dem, naar de skulle udplantes.

Plantningstiden for de forskellige Kaalarter er fra Midten af Maj til Midten af Juni. Dog kan man med Fordel plante *Grønkaal* og *Knudekaal* langt senere, ja endog indtil Midten af August. Dagen før Planterne trækkes op, skulle de vandes godt, og forinden de plantes, afskæres det nederste Stykke af Hovedroden, og Roden dyppes i en Vælling af $\frac{1}{4}$ Kogødning og $\frac{3}{4}$ Ler og Vand.

Planterne sættes bedst med Haanden, idet man bruger højre Haands Pege- og Langfinger som Plantepind. Men foretrækker man at bruge Plantepind, maa denne være flad og ikke rund. Dog, Hovedbetingelsen er, at Jorden trykkes saa fast som muligt om Plantens Rødder. Sættes Planterne ikke en Regnvejrsdag, er det nødvendigt at vande, og man skal da vande *rigeligt* første Gang; thi ved al kunstig Vanding gælder det

altid mere om at vande stærkt eller meget end at vande ofte.

Hvidkaal. De plantes med 1 Al. Afstand paa hvert Led. Efterplantning kan finde Sted fra den 9de Dag.

Amager- og Brunswiger-Hvidkaal ere de almindeligste og bedste Sorter. Amager-Hvidkaalen er den, der holder sig bedst.

Der hakkes i Løbet af Sommeren imellem dem, saa ofte det er nødvendigt, for at holde Jorden aldeles ren og porøs, og ved sidste Hakning vil det tillige være nødvendigt at hyppe Jorden lidt op om Planterne til hver Side, især hvis de staa udsatte for Vinden.

Planterne maa beholde alle deres Blade, indtil de i November Maaned optages, da Væksten forsættes ved, at Bladene afbrydes forinden. Ved Optagningen benyttes alle løse Blade og de smaa og daarlige Hoveder til Kreaturerne. De Kaalhoveder, der i Løbet af Vinteren skulle bruges i Husholdningen, afskæres ved Roden, hvorefter de stables i Stakke oven paa hinanden med Rodenden opad og dækkes, naar Frosten klemmer rigtig paa, med Tang, Lyng eller Halm, medens de Hoveder, selvfølgelig de bedste, som man ønsker at opbevare til Foraaret, rykkes op med Rod og nedkules paa et tørt Sted, ved at der graves en Grøft saa bred og dyb, at hele Kaalen kan sættes i den med Hovedet nedad, hvorefter Jorden paa-kastes. Bliver Vinteren meget stræng, kan det

blive nødvendigt at lægge lidt Halm el. lign. oven paa, men Hvidkaal taaler ikke saa lidt Frost.

Rødkaal plantes med $\frac{3}{4}$ Al. Afstand paa hvert Led; men behandles for øvrigt aldeles som Hvidkaal.

Grønkaal plantes med en Afstand af $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ Al. Afstand paa hvert Led.

Af Grønkaal findes baade *høj* og *lav*. Lav Grønkaal er imidlertid den fineste til Brug i Husholdningen.

Grønkaal trives godt selv i mindre god og mindre velgødet Jord og kan plantes indtil Midten af August; dog bør man til Vinterbrug plante et tilstrækkeligt Antal samtidigt med Hvidkaalen. Grønkaal kan derfor med stor Fordel plantes i de Stykker af Haven, der have været anvendte til tidlig Blomkaal, askebladet Kartoffel eller Skallotter.

Den Grønkaal, der skal opbevares til Vinterbrug, indslaas paa et skyggefuldt Sted i Haven og omgives med et Hegn af Ris el. lign. for at holde Harerne fra dem.

Knudekaal plantes med samme Afstand som Grønkaal.

Den *engelske Knudekaal* er den bedste og fineste til Brug i Husholdningen, medens den *bøhmiske Knudekaal*, der bliver meget stor, egner sig fortrinligt til Foderbrug. Den kan plantes fra tidligt Foraar og til ind i August og er ikke meget fordringsfuld, saa den kan med Fordel plantes paa lignende Steder som Grønkaalen.

Ved Optagningen i November tages Bladene af, og Knuderne opbevares som Roer.

Blomkaal plantes med en Afstand af $\frac{3}{4}$ Al. paa hvert Led.

Der findes baade *tidlige* og *sildige* Blomkaal. Den tidlige plantes saa tidlig, som Jorden er bekvem, sidst i April eller først i Maj. Planterne maa man tiltrække i en Gødningsbænk eller købe dem hos en Gartner.

Den sildige Blomkaal plantes samtidig eller lidt senere end Hvidkaal, og Planterne kunne tiltrækkes sammen med de øvrige Kaalplanter. Blomkaal fordre megen og god Gødning.

Naar Hovedet af Blomkaalen er halvt udviklet, knækkes et Par Blade ned over det, for at de kunne holde sig kønt hvide. De optages efterhaanden, som Hovederne ere udvoxede, og forinden de begynde at aabne sig, og de maa derfor tilses omtrent hver Dag. Bladene blive siddende om Hovedet, indtil det skal bruges, og de kunne i en kold Kælder opbevares i 8—14 Dage.

Rosenkaal plantes med samme Afstand som Grønkaal. Den kan blive staaende paa Voxestedet Vinteren over eller ogsaa, hvis man er bange for, at Harerne skulle æde den, kan den nedslaas som Grønkaal. Efterhaanden, som den skal bruges, afplukkes de smaa faste Hoveder, der sidde paa Stokken.

2. *Selleri.*

Selleriplanter maa enten tiltrækkes i Gødningsbænk, saaet senest i Slutningen af Marts, eller ogsaa købes hos en Gartner.

Udplantningen finder Sted i Slutningen af Maj eller Begyndelsen af Juni, og de sættes med en Afstand af $\frac{3}{4}$ Al. paa hvert Led. De maa ikke sættes for *dybt*, ubetydeligt dybere end de have staaet i Frøbedet. De vandes godt umiddelbart efter Plantningen, og Jorden mellem dem holdes i Sommerens Løb aldeles ren og porøs ved Hakning. Naar Planterne ere i god Væxt, vil det være gavnligt at vande dem et Par Gange med flydende Gødning, særlig Latringødning, der er stærkt fortyndet med Vand.

De optages i November, og alle Bladene med Undtagelse af Hjertebladene afbrydes eller bortskæres, ligesom Roden afpudses. De opbevares i en frostfri Kælder, eller hvis en saadan ikke haves, da i en *tør* Kule, nedslaaede i Sand eller sandblandet Jord, dog ikke dybere, end at Hjertebladene lades til Syne. Kulen dækkes derefter med et Lag gamle Fjæl, Stænger eller Ris, og naar Frosten indfinder sig, dækkes derover med Tang, Lyng, Halm el. lign., saa de staa omtrent frostfri.

3. *Porre.*

Der er baade *Sommer-* og *Vinter-Porre*. Den første voxer hurtigst til, men kan ikke gemmes Vinteren over, hvorfor der kun saas ganske lidt af den til Brug om Sommeren.

Vinter-Porre skal saas saa tidlig om Foraaret som muligt paa et 2 Al. bredt Bed i 6 Rækker og udtyndes senere, saa der bliver 5—6 Tom. mellem Planterne i Rækkerne. Den kan ogsaa saas i Gødningsbænk i Marts og derefter udplantes, naar Planterne ere saa tykke som en Griffel, og den kan endelig saas sidst i September i et Bed, da den godt taaler at staa Vinteren over, og derefter udplantes om Foraaret, naar den er tjenlig. Ved Udplantningen studses Blade og Rødder, og den sættes i et 2 Al. bredt Bed i 6 Rækker og med 6 Tom. Afstand mellem Planterne i Rækkerne. Den plantes lidt dybere, end den har staaet før, og vandes godt. Der holdes rent mellem den, og den ynder ligesom Sellerien at blive vandet et Par Gange med Gødningsvand.

Vinter-Porre kan blive staaende paa Voxestedet Vinteren over, men det er selvfølgelig nødvendigt at tage et tilstrækkeligt Kvantum op, forinden Frosten binder Jorden, for at have nok til Husholdningsbrug. Bladene og Roden studses med en Kniv, og de kunne opbevares sammen med Selleri.

Dyrkning af 2det Kvarter.

Dette graves meget dybt om Efteraaret. Jorden lægges i saa store Klumper som muligt eller ogsaa i Rygge, for at Frosten bedre kan indvirke paa og skørne den.

Om Foraaret graves dette Kvarter ikke, men Jorden jævnes med en Rive eller, hvis det er nødvendigt, først med en Skovl, umiddelbart forinden der saas, og der maa ikke jævnes større Stykke ad Gangen, end der tilsaas med det samme, for at Fugtigheden ikke skal svinde, og Frøet af den Grund ikke spire.

Ved Saaning af al Have- eller Urtefrø maa man paasé ikke at faa det for dybt i Jorden. I Almindelighed gælder den Regel, at *Frøet kun maa dækkes med et Jordlag, der er 2 à 3 Gange saa dybt som det selv*. Frøet nedhakkes eller nedrives med en Rive, hvorefter Bedet klappes med en Skovl el. lign., for at Jorden kan falde tæt om Frøet, hvorved det hurtigere spirer.

Mellem hvert Bed *trædes* en Gang paa $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ Al. Bredde. Senere hen efter Bedenes Hakning eller Lugning kunne disse Gange gøres pyntelige ved paa hver Side at afstikke dem med en Spade efter en Snor og lade Afstikningen, der føres ind i Gangene, afrive.

I dette Kvarter dyrkes: *Rødløg, Gulerødder, Kartofler, Rødbeder, Persiljerødder og Pastinak*.

1. Rødløg.

Af disse gives baade *røde* og *gule*. Nogle foretrække den ene Slags, andre den anden.

Rødløg saas paa 2 Al. brede Bede, enten bredsaaet eller i Riller, og da 6 paa et Bed. Da Frøet spirer meget langsomt og forlanger megen Fugtighed under Spiringen, kan det ikke saas

for tidligt, helst først i April, hvis Jorden saa tidlig er til at bearbejde. Forinden Saaningen trædes eller klappes Bedet godt, for at Frøet ikke skal komme for dybt og derved give for mange af de saakaldte „*Halsløg*“, der har liden Værdi. Det dækkes kun med ca. $1\frac{1}{2}$ Tom. Jord. Bedene maa selvfølgelig luges saa ofte, det er nødvendigt, og Løgene maa i Tide *udtyndes*, saa der bliver mindst 3—4 Tom. mellem hvert Løg.

De optages, naar Toppen gulner, falder om og bliver blød at føle paa oven for Løget, i Almindelighed i August Maaned, tørres godt enten i Solen eller paa et Loft, hvorefter de afpudsas og opbevares helst frostfrit paa et Loft eller i en tør Kælder. Skulde de fryse, maa man i den Tid, de ere frosne, ikke røre dem.

2. *Gulerødder.*

Disse kunne dyrkes paa 2 Al. brede Bede eller i Rækker paa flad Jord med 8—12 Tom. Afstand mellem Rækkerne. Dyrkes de paa Bede, saas altid i Riller med 6 Tom. Afstand. Rillerne kunne gaa enten paa tværs, hvorved der lettest kan hakkes mellem dem, eller ogsaa paa langs.

Frøet saas i første Halvdel af April. Saas det senere, kan det være nødvendigt, for at faa det til at spire, at sætte det i Blød i 24 Timer, hvorefter det halvtørres, forinden det saas.

Saa snart Planterne have faaet 4 Blade, *udtyndes* de til en Afstand af 4—5 Tom., hvad enten de ere saaede i Rader eller paa Bed.

Der gives mange forskellige Sorter Gulerødder. Til Husholdningsbrug kan anbefales: *Nantes Karot* og *Stensballe Guleroden* og til Foderbrug den *sidstnævnte* og *James*.

Ved Optagningen af Gulerødder til Brug i Husholdningen i Sommerens Løb, maa der altid tages fra én Ende af et Bed; thi tages enkelte Gulerødder hist og her i Bedet, ville de, der blive staaende, blive ødelagte af Orm.

I November optages Gulerødderne. Toppen skæres af og bruges sammen med de smaa og de ormstukne til Kreaturerne, medens de, der skulle opbevares, nedkules i 1 Al. dybe og brede Huller, dækkede med lidt Halm og Jord. Da Gulerødder imidlertid i Kule afgive megen Varme, maa de ikke dækkes for meget, før Frosten gør det nødvendigt.

3. Kartofler.

Det maa særlig være den *tidlige* Kartoffel, den saakaldte *askebladet*, der skal dyrkes i dette Kvarter i Haven.

For at faa den tidlig frem, skulle Kartofler til Læggebrug allerede først i Marts sættes til Spiring paa et varmt Sted, f. Ex. over en Ovn, ved en Skorsten eller i Stalden. Dog maa der ikke være alt for varmt, da Spirerne derved blive for lange og tynde.

Saa snart Jorden er bekvem, sættes Kartoflerne i Rækker med $\frac{3}{4}$ Al. Afstand mellem Rækkerne og $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ Al. Afstand mellem Kartoflerne i Rækkerne. Det skader ikke at grave

Jorden eller i hvert Tilfælde løsne den med en Greb, forinden de sættes. De spirede Kartofler maa behandles med megen Forsigtighed, for at Spirerne ikke skulle brækkes, og sættes i de med en Spade frembragte Huller med Spirerne *opad*. Lidt Aske eller anden Gødning, lagt oven paa Kartoflerne, inden de dækkes med Jord, fremmer Væxten meget.

Jorden holdes *ren* og *løs* ved dem, og naar Toppene ere tilstrækkelig store, hyppes de en eller flere Gange.

De Kartofler, der skulle gemmes til Udsæd til næste Aar, maa være godt modne, forinden de optages, hvorefter de sorteres, tørres lidt og nedkules let. Inden de nedkules til at ligge Vinteren over, vil det være nødvendigt at samle alle syge fra, hvis saadanne findes.

4. Rødbeder.

Rødbeder saas sidst i April i et 2 Al. bredt Bed i Riller med $1\frac{1}{2}$ Al. Afstand og med 6 Tom. mellem hver Plante. Rillerne kunne gaa paa tværs eller paa langs. Ved at lade dem gaa paa tværs, kan der lettest hakkes mellem dem.

Dippes har kegleddannet Rod og *Flade fra Ægypten* kuglerund Rod, men med Hensyn til Godhed er der ingen stor Forskel paa de forskellige Sorter. Der maa jævnlig hakkes imellem dem, og da hver Kerne indeholder flere Frø, maa der *udtyndes* i Tide, saa der kun bliver én Plante paa hvert Sted.

Optagningen finder Sted sidst i Oktober. Alle Blade og Trævlerødder afskæres, og de opbevares bedst ved at sættes i en Kule eller Stabel *oven paa Jorden* paa et tørtliggende Sted i Haven, hvorefter de dækkes med ca. 6 Tom. Jord. Ved indtrædende Frost dækkes de yderligere med Tang, Lyng el. lign.

5. *Persiljerødder.*

Persiljerødder saas paa et 2 Al. bredt Bed i Riller med 6 Tom. Afstand mellem Rillerne, der kunne gaa enten paa tværs eller paa langs af Bedet. Frøet saas saa tidligt som muligt, først i April, og nedhakkes i ringe Dybde, ca. $\frac{1}{4}$ Tom., hvorefter Bedet klappes. Planterne udtyndes i god Tid med en Afstand af 3—4 Tom. mellem hver.

I November optages de. Bladene med Undtagelse af Hjertebladene afbrydes, Roden pudses, og de opbevares ligesom Selleri og Porre eller sammen med disse.

6. *Pastinak.*

Denne dyrkes, behandles og opbevares som Guleroden, men er mindre god og sund at bruge om Foraaret, naar den begynder at voxe.

Dyrkning af 3dje Kvarter.

Der har Aaret i Forvejen i dette Kvarter været dyrket Rodurter, og Jorden er gravet om

Efteraaaret. Jorden behøver derfor om Foraaret kun at hakkes eller graves let og rives, umiddelbart forinden den tilsaas.

I dette Kvarter dyrkes: *Skalotter, Ærter, Bønner, Agurker og Græskar, Radiser, Salat og Kørvel*, og hvis Pladsen ikke optages deraf, da *Kartofler, Roer* eller *Grøntfoder*.

1. *Skalotter.*

Disse lægges saa tidligt om Foraaret som muligt, helst i Marts, hvis man kan komme i Jorden, i 2 Al. brede Bede og med 6 Tom. Afstand paa hvert Led.

Af Sorter gives der den *danske* og den *store spanske Skalotte*.

De maa ikke, naar de lægges, *trykkes* ned i Jorden, da de saa lette sig, naar de begynde at voxe, men man laver med Pege- og Langfingeren et Hul i Jorden, hvori Loget sættes, saa Toppen af det kommer ca. $\frac{3}{4}$ Tom. under Jordens Overflade, hvorefter Jorden trykkes til fra Siden.

De modnes i Almindelighed sidst i Juli eller først i August, hvorefter de optages, *behandles* og *opbevares* som omtalt ved *Rødløg*.

2. *Ærter.*

For at have Grønærter i længere Tid, saas Ærter i flere Hold. Første Udsæd kan finde Sted saa tidlig som muligt, først i April, og sidste Udsæd sidst i Maj.

Ærter deles med Hensyn til Dyrkningen i *Krybærter*, der kunne dyrkes uden Ris, og i *høje Ærter*, hvortil der maa sættes Ris, naar de ere 3—4 Tom høje.

Krybærter. De bedste Sorter ere *William Hurst* og *American Wonder*. De lægges i 2 Al. brede Bede i 5 Rækker med 1 à 2 Tom. Afstand i Rækkerne samt i 1—2 Tom. Dybde.

Naar Ærterne ere nogle Tom. høje, have de Gavn af at hyppes, ligesom der maa sørges for, at de holdes rene.

Høje Ærter. Af disse kan anbefales: *Daniel O Rourke* og *Champion of England* samt til senere Udsæd *Fairbairds early Nonpareil*. De lægges i *Rækkepar* fra Nord til Syd med $\frac{1}{2}$ Al. mellem Rækkerne og $1\frac{1}{4}$ Al. mellem hvert Rækkepar; ellers lægges de i samme Afstand i Rækkerne samt i samme Dybde som Krybærterne.

Efter Høstningen eller naar Ærterne ere 3—4 Tom. høje, sættes Ris til dem, i Midten af Bedet smaa Ris og ved hver Side større Ris, der maa hælde ind mod Midten af Bedet.

Ærterne afplukkes, forinden de blive alt for store, og i hvert Tilfælde inden de begynde at vise Tegn til Modning; thi jo før de tages, jo finere ere de i Smagen.

Ved at lade et passende Antal Bælge blive siddende, til de ere modne, skaffer man sig Udsæd til næste Aar. Ligeledes kunne Ærterisene gemmes fra Aar til Aar.

3. *Bønner.*

Der gives mange Slags Bønner; men de, man vil have mest Fornøjelse af at dyrke, og som ville have størst Betydning i Husholdningen, ere *Snittebønner*. De kunne faas til at dyrkes baade som *Krybbønner* og som *Stangbønner*. Bønnerne lægges ikke før sidst i Maj, eller naar Kirsebærtræerne blomstre, da Frøet ellers let raadner i Jorden.

Krybbønner lægges paa et 2 Al. bredt Bed i 4 Rækker og med 6 Tom. mellem Bønnerne i Rækkerne og i 1—2 Tom. Dybde.

Stangbønner lægges paa en anden Maade. Til disse sættes nemlig Stængerne først. Disse, der skulle være 3—4 Al. lange, sættes i Rækkepar fra Nord til Syd med 1 Al. Afstand saa vel mellem Rækkerne som mellem Stængerne i Rækkerne. Er der godt Læ, sættes de lige op, ellers sættes de skraa mod hinanden og sammenbindes to og to lige over for hinanden. Om hver Stang lægges 6—8 Bønner, men der beholdes kun 4—5 af dem, naar de ere løbne op.

Snittebønner afplukkes, medens de ere grønne, og forinden Frøets Form kan ses uden paa Bælgen.

Vil man have Udsæd til næste Aar, lader man et tilstrækkeligt Antal Bælge blive siddende for at modnes.

4. *Agurker og Græskar.*

Det er særlig Agurker, man lægger Vægt

paa at avle, da Græskar til Brug i Husholdningen har mindre Værdi end disse.

Da Agurker ere graadige, vil det være nødvendigt at gode til dem, helst med Høns- eller Latringødning. Derimod er det ikke absolut nødvendigt at lægge Gødning i en Rende for der oven paa at plante Agurkerne, da Gødningen lige saa godt kan paaføres Bedet eller den midterste Del af det og nedgraves, idet Planterne nok skulle finde den. At højne Bedet i Midten vil kun være raadeligt paa meget fugtig Jord. Bedet maa være mindst 2 Al. bredt, og i Midten trækkes en dyb Rille eller en Fure, hvori Frøet saas i Slutningen af Maj og dækkes med $\frac{1}{2}$ Tom. sandblandet Jord. Man kan ogsaa i Stedet for at saa tiltrække Planterne i Stuen eller i en Gødningsbænk, idet Kernerne lægges i April i Æggeskaller eller smaa Potter, fyldte med løs Jord, og naar Nattefrosten er forbi, udplantes de paa Bedet. Æggeskallerne behøve ikke at brydes itu, da Rødderne nok skulle komme igennem, hvorimod de Planter, der staa i Potter, maa tages forsigtig ud med Jordklumpen. Bliver det tørt, maa Bedet gennemvandes godt, dog kun om Aftenen.

Ved Saaning paa Bed maa Planterne udtyndes til en Afstand af 18—20 Tom., og ved Udplantning maa der gives samme Afstand.

Naar det 5. eller 6. Blad er dannet, afskæres Stængelen over 3.—4. Blad. Rankerne fordeles omtrent ligelig til hver Side af Bedet, og dette kan belægges med Ris eller Grene for derved

bedre at bevare Rankerne og Agurkerne fra at raadne.

Af Sorter kan nævnes: *Grøn Slange* og *Drue-Agurk*.

Græskar dyrkes paa samme Maade som Agurker, men de kunne ogsaa trives paa Kompostmøddinger eller lignende Steder.

Det *største* er *Kæmpe-Græskar*, men det *bedste* er *Vegetable Marrow*.

5. *Radiser.*

Disse ere meget velsmagende og burde om Sommeren aldrig savnes paa Bordet.

Radisen ynder en god *muldet* og *sandblandet* Jord og trives derfor ikke i enhver Have. Har man ikke passende Jord, maa man derfor lave et saadant Bed i Stand.

For at have friske Radiser til enhver Tid, er det nødvendigt at saa hver 14. Dag, og der maa, hvis det ikke regner, vandes godt hver Dag, da Radisens Velsmag for en væsentlig Del beror paa, at den voxer hurtig til.

6. *Salat.*

Den fordrer godt gødet og god nærende Jord. Paa et lille Bed saas den i Rader med 6 Tom. Afstand, og Frøet dækkes med saa lidt Jord som muligt. Naar Planterne ere opløbne, udtyndes de i 5—6 Tom. Afstand.

Den saas fra April til Juni og maa, hvis

man ønsker frisk Salat, saas med et Mellemrum af 2—3 Uger.

Den bedste Hovedsalat er *Wechler's Tom Thumb*.

7. *Kørvel*.

For at have frisk Kørvel til Brug i Løbet af Vinteren og Begyndelsen af Foraaret, saas et lille Bed i Slutningen af August eller Begyndelsen af September.

Dernæst saas et lille Bed om Foraaret, saa tidligt som muligt, og ønsker man Kørvel hele Sommeren, maa der saas med 3—4 Ugers Mellemrum, hver Gang i ringe Mængde.

Den *krusede* Kørvel er den bedste.

Om Efteraaret er det heldigst at bredsaa, men om Foraaret og Sommeren kan man saa i Riller i 6 Tom. Afstand.

Kørvel smager fortrinlig til Kørvelsuppe og Kaal.

Fleraarige Urter.

Da den mindre Jordbruger næppe vil dyrke ret mange Sorter eller ret store Partier af de forskellige Sorter fleraarige Urter, vil der altid i et Hjørne af Haven eller i et af de tre Kvarterer af Haven findes en Plads til disse. Nogle af de fleraarige Urter kunne endvidere plantes paa smalle Rabatter langs Gange, under Frugttræer el. lign. Steder. Skulde nogen imidlertid ønske at dyrke større Partier, vil det være nødvendigt at dele Haven i fire Kvarterer i Stedet for i tre.

De fleraarige Urter, der i Almindelighed vil være Tale om at dyrke, vil vel nærmest blive: *Jordbær, Rabarber, Peberrod, Asparges, Skorzonererødder, Purløg og Kruspersilje.*

Den sidste hører egentlig ikke med til fleraarige Urter, men finder dog bedst Plads sammen med disse. Skorzonererødder kan endelig godt dyrkes i 2det Kvarter, især naar den saas i en Udside af dette, da den Jord, de staa i, ikke kan benyttes til andet de to første Aar.

Kulturen for hver enkelt Plante skal omtales neden for.

1. *Jordbær.*

I enhver Have maa i det mindste findes et lille Stykke Jordbær.

De trives bedst i lerblandet og fugtig Jord, der dog ikke maa være sur, men de kunne dyrkes i omtrent al Slags Jord, der ikke er helt tør. Der maa gødes godt med frisk Gødning, og Jorden maa være aldeles *ren* og fri for Ukrudt.

Jordbær kunne plantes enten om Foraaret eller om Efteraaret. Planterne faas ved i Juli eller August at tage de Udløbere, der om Sommeren have skudt Rod, og de bedste af disse ere de, der *sidde nærmest ved Moderplanten.*

Hvis man først vil plante paa Blivestedet om Foraaret, hvad der ofte er fordelagtigst, maa Planterne sættes i et frisk gravet Bed med 3—4 Tom. Afstand. Idet de plantes, trykkes Jorden godt fast om Planternes Rødder, der i Forvejen maa studses lidt, hvorefter Bedet vandes tilstrække-

ligt og dækkes med Ris, indtil Planterne begynde at gro. Efter Frostens Indtrædelse dækkes Bedet med Løv, gammel Halm el. lign. Tidlig om Foraaret tages Dækket bort, og naar Planterne have skudt 3—4 klare Blade, udplantes de paa Blivestedet med Klump i en Afstand af 1 Al. mellem Rækkerne og $\frac{1}{2}$ Al. mellem Planterne i Rækken. Ønsker man at plante paa Blivestedet om Efteraaret, gives samme Afstand.

Naar Frosten er indtraadt, men heller ikke før, paaføres hele Jordbærstykket et godt Lag Staldgødning eller halmet Gødning, der kan blive liggende Sommeren over, men man maa *tidlig* paa Foraaret sørge for at faa Dækket fra selve Planterne, da de ellers raadne.

Saa snart Jordbærhøsten er endt, renses der ved Hakning imellem dem, og alle Rankerne bortskæres. Senere hen paa Efteraaret løsnes Jorden med en Greb, hvorimod det er mindre heldigt at grave imellem dem.

Jordbær kunne blive staaende paa samme Sted i 3—4 Aar. De give ikke meget det første Aar, og det er derfor nødvendigt at plante et lille Stykke hvert Aar.

Af Sorter havest mange forskellige, der afvige fra hverandre ved Frugtens forskellige Smag og Dannelse og deres tidlige og sildige Modningstid. Her skal nævnes: *Abundance* og *Atkinson*, de egne sig særlig til Handelsbrug, da de holde sig godt, *Vicomtesse Hêricart*, *Fucunda*, *Duke of Edinbrough* og *Prêcoce comtesse*.

2. Rabarber.

Rabarber fordre en meget dyb bearbejdet Jord og rigelig Gødning.

Den formeres lettest og bedst ved Roddeling og plantes i Midten af et $1\frac{1}{2}$ —2 Al. bredt Bed og med en Afstand af 1 Al. mellem hver Plante. Den breder sig Aar for Aar og vil med Tiden fylde hele Bedet.

Stilkene brækkes ikke af, men trækkes lige op. Blomsterstængler afskæres, saa snart de vise sig. Man trækker ikke gerne Stilke længere end til først i Juli, hvorefter Planterne vandes med Gødningsvand, og om Vinteren paaføres de et rigeligt Lag Gødning. Hvert Foraar løsnes Jorden med en Greb, men det er unødvendigt at grave om dem, da de nok selv skulle holde Jorden ren.

3. Peberrod.

Denne Plante skal man have paa det mest afsides Sted i Haven, man kan finde, da den næsten ikke er til at udrydde, hvor den først er plantet, idet hver eneste lille Stykke Rod med Lethed gror. Den ynder lidt fugtig og god nærende Jord, men kan trives omtrent hvor som helst. Den plantes tidlig om Foraaret med $\frac{3}{4}$ Al. Afstand paa et ophøjet Bed af 1 Al. Bredde og saaledes, at Planterne sættes skiftevis, altsaa ikke lige over for hinanden, fra hver Side af Bedet samt i en *skraa* Retning ind mod Bunden af det.

De unge Planter faas om Efteraaret ved at

aftage de Siderødder, der sidde paa Hovedroden; de skulle have en Længde af 8—10 Tom. og en Tykkelse som et Penneskæft. Forinden de plantes afgnides alle fine Trævlerødder med Undtagelse af den sidste $1\frac{1}{2}$ Tom. af Topenden. De plantes, ved, at man med en Stok, der er en Smule tykkere end Planten, stikker Huller i ovenomtalte Afstand og Retning i Bedet, og Planterne sættes i disse Huller med den tynde Ende nedad og saa dybt, at Topenden kommer 1—2 Tom. under Jordens Overflade. Jorden klappes derefter fast om Planterne.

I Juli Maaned rages Jorden bort fra hver Plante, og denne afgnides med en Klud for alle Trævlerødder med Undtagelse af de nederste, hvorpaa Jorden atter lægges om Planterne og disse vandes rigeligt med Gødningsvand i en Rende, lavet i Midten af Bedet.

Peberroden optages i Oktober, renses for alle Siderødder; hvoraf man tager de kønneste og længste til Planter til næste Aar, og baade Hovedroden, der skal bruges i Husholdningen, og Planterne opbevares Vinteren over nedslaaet i Jord paa et nogenlunde frostfrit Sted.

4. *Asparges.*

Det kan ofte, hvor Afsætningsforholdene ere gunstige, betale sig udmærket at dyrke Asparges.

Aspargesbedene anlægges paa et godt solbeskinnet, varmt Sted, samt hvor der er Læ. Jordens Beskaffenhed maa fremfor alt være tør,

da Asparges ikke taaler Grundvand eller stærk Fugtighed.

Bedene skulle være 2 Al. brede og med 1 Al. Gang mellem dem. Jorden til selve Bedene kulegraves om Efteraaret i ca. 1 Al. Dybde, og et godt Spadestik nede lægges godt $\frac{1}{4}$ Al. tykt Lag Gødning, bestaaende af gammel Ko- eller Hestegødning, blandet med Latrin- og god kraftig Kompostgødning. Om Foraaret, før Aspargesplanterne plantes, graves Jorden, og forinden kan der igen gives et Lag Gødning, der nedgraves.

Aspargesplanterne, der skulle være et Aar gamle, plantes nu paa Bedene i 2 Rækker med 9 Tom. Afstand fra Kanten af Bedet og med 1 Al. Afstand mellem Planterne i Rækkerne samt i Forbundet, altsaa ikke lige over for hinanden, og saaledes, at Hjertet af Planterne staar 2—3 Tom. under Jordoverfladen.

De sættes paa en kugleformet Forhøjning af Jorden, over hvilken Rødderne, der udgaa fra et Punkt, fordeles jævnt til alle Sider.

I Løbet af Sommeren holdes de godt rene, og hen paa Efteraaret afskæres Toppen ca. 6 Tom. over Jorden, hvorpaa der paaføres et ca. 3 Tom. tykt Lag Gødning. Foraaret efter nedstikkes denne Gødning ganske forsigtigt for ikke at gøre de unge Planter Skade, og der paaføres ca. 4 Tom. Kompostjord, der maa være omstukket flere Gange og godt rensat for Sten, Pinde og lign. Det tredje Aar paaføres ligeledes et Lag Kompostjord, saa tykt, at der er ca. 8—10 Tom. Jord

over Hjertet af Planterne. Bedet opsættes og af-rives, og man kan nu begynde at stikke, saa snart de unge Skud vise sig, i Almindelighed først i Maj. Man maa flere Gange om Dagen efterse Bedet, da det gælder om at tage Asparges'erne, naar de lige ere synlige, og forinden Hovedet kommer helt op over Jorden, da de ellers blive grønne og tabe i Værdi.

Stikningen udføres ved, at Jorden rages til Side, og Skuddene afskæres i ca. 6—8 Tom. Længde med en lang Kniv, hvorefter Jorden rages tilbage igen. Stikningen ophører Sct. Hansdag.

Hvert Efteraar gødes eller vandes Bedet med Gødningssvand, og hvert Foraar renses det for Ukrudt og opsættes og afrives.

Et saadant anlagt Bed kan holde sig i 15—20 Aar.

5. *Skorzonererødder.*

Denne Plante er næppe almindelig kendt, men da den er meget velsmagende, sund og nærende, burde den dyrkes i enhver Have.

Den ynder en porøs og dyb bearbejdet og i god Gødningskraft værende Jord og kan, som forhen bemærket, dyrkes i 2det Kvarter af Haven, hvis man foretrækker det.

Frøet saas i Marts—April eller saa tidlig som muligt i et 2 Al. bredt Bed i Riller med 12 Tom. Afstand. Planterne udtyndes i en Afstand af 3—4 Tom. mellem hver, og Bedet holdes til enhver Tid ren og fri for Ukrudt. Den taaler

Vinteren godt, og Rødderne ere tjenlige til Brug næste Aar i Oktober og hele Vinteren derefter. Rødderne tages op, eftersom man bruger dem, og for at man i Løbet af Vinteren til enhver Tid uhindret af Frosten kan optage dem, dækkes Bedet med Tang, Lyng el. lign.

Naar de skulle bruges, skrubes den sorte Overhud af, og de lægges umiddelbart derefter i Vand, hvori er kommen lidt Eddike, da de ellers blive sorte. Derefter koges de møre, skæres itu og stuves som Kartofler, Gulerødder eller andre Grøntsager.

6. *Purløg.*

Purløg formeres ved Røddeling og plantes i en 8—10 Tom. Afstand i ringe Mængde som Indfatning om en Rabat eller lignende. De omplantes hvert 3dje Aar og taale godt Vinteren.

7. *Kruspersilje.*

Denne saas først i April i ringe Mængde og kan ligesom Purløget bruges som Indfatning, eller ogsaa kan den saas paa en smal Rabat. Ved altid at skære Toppen ned, naar den bliver for høj, kan man hele Sommeren og om Vinteren, naar Jorden er bar og ikke for meget frossen, til enhver Tid have frisk Kruspersilje, da den taaler godt at staa Vinteren over. Om Foraaret lader man nogle enkelte af de gamle Planter blive staaende, og af disse kan man da have Kruspersilje, indtil de ny kunne bruges. De bedste

Sorter ere: *Non plus ultra* og *fineste moskrusede*.

Gødningebænk.

Det kan baade være fornøjeligt og nyttigt at have en Gødningebænk i sin Have. Og en saadan kan som oftest anskaffes uden ret store Udgifter. Man kan nemlig godt hjælpe sig med et Par gamle Vinduer, om man ikke har eller kan faa andet. Af fire Stykker Brædder slaar man en Ramme sammen, saa stor, at Vinduerne netop kunne dække over den, og dermed har man det væsentligste.

Dernæst vælger man den luneste og mest solrige Plads i Haven til Gødningebænk. Om Efteraaret, da Frosten ofte forhindrer det tidlig nok om Foraaret, graves et Hul, hvor Gødningebænken skal ligge, $\frac{1}{2}$ Al. bredere og længere end Rammen er og i ca. 1 Al. Dybde. For ligeledes at have Jord til Gødningebænken tidlig om Foraaret, dækker man om Efteraaret et tilstrækkeligt Kvantum tør Jord, opkastet i en lille Bunke.

I den første Halvdel af Marts køres den nødvendige Staldgødning eller anden lang og halmet Gødning hen i en Bunke tæt ved Gødningebænken, hvor den skal ligge for at tage Varme. Gødningebunken lægges ikke for høj samt saa løst som muligt og rystes af og til, indtil den i Løbet af 10 à 14 Dage begynder at blive varm. Derefter kommes Gødningen i Bænken i ca. 1 Al.

Højde, idet den rystes godt og ikke trædes for fast. Rammen lægges oven paa og dækkes udvendigt med Gødning i ca. $\frac{1}{2}$ Al. Bredde og Højde med Rammens Overkant, og Vinduerne eller Vinduet lægges paa. Om Natten dækkes med en Halmmaatte. Naar der efter nogle Dages Forløb er Varme i Bænken, hvilket viser sig ved, at en Mængde graa Svampe kommer frem, paaføres 6—7 Tom. Jord, og naar denne er tilstrækkelig tør og bekvem, er Bænken færdig til at saa i.

I en saadan Bænk kan saas Selleri, Porre, tidlig Blomkaal eller andre Køkkenurter, hvis der er Plads, samt forskellige Blomsterplanter, som Asters, Levkøjer og mange andre.

Gødningsbænken maa til enhver Tid passes med Vanding, og saa længe Nattefrosten varer, maa den dækkes med en Halmmaatte om Natten, ligesom Vinduerne, naar Planterne komme op, og Solen rigtig faar Magt, maa aabnes ikke saa lidt paa Klem om Dagen, da Varmen ellers let kan ødelægge Planterne.

Kompostbunke.

I en Have vil der altid blive en Del Ukrudt, Blade, Løv, gamle Planterester, Afrivning og meget andet. I Stedet for at komme alt dette i den egentlige Mødding, eller hvad ofte værre er, at kaste det hist og her, hvor man lettest kan blive skilt ved det, skal *alt Affald* fra Haven

sættes i en Bunke paa et skyggefuldt Sted og blandes med Sod, Aske, Fejeskarn, Blod, Latrinalgøduing osv. Denne Bunke gøres op i en Firkant og gennemvandes flere Gange med Gødning vand *samt omstikkes et Par Gange i Løbet af Sommeren*. Naar en saadan Bunke er aldeles forraadnet og porøs, er den tjenlig til at føres paa Haven som Gødning, og i Forening med Stalgødning har denne Kompostgødning meget stor Værdi. Derfor bør man samle saa stor og saa god en Kompostbunke som muligt.

Blomster.

Blomster bør selvfølgelig ikke mangle i nogen Have; det ser baade kønt ud at have dem, og det kan tillige være meget fornøjeligt at sysle med deres Pasning. Man finder altid en Plads i Haven til dem, selv om den er lille, og i hvert Tilfælde kunne de anbringes i *Hjørnerne* i de forskellige Kvarterer.

Der gives, som bekendt, en meget stor og meget forskelligartet Mængde Blomster, og det bliver derfor nødvendigt her kun at nævne nogle faa af de mest bekendte Sorter, ligesom det ogsaa vil føre for vidt at omtale Kulturen af de enkelte Blomster, men enhver Haveven vil snart faa Forstand paa at behandle Blomster lige saa let som Træer og Urter.

Her nævnes altsaa:

Af blomstrende Buske: *Syrén*, *Jasmin*, blomstrende *Ribs*, *Spiræa* (Mjødurt) og *Fuchsia*; den sidste maa dækkes frostfri om Vinteren.

Roser: *Remontant*- eller Maanedstroser; disse dækkes, inden Vinteren begynder, ved Ophypning af Jord om Roden og den nederste Del af Toppen, og Toppen skæres hvert Foraar ned i $1\frac{1}{2}$ — $3\frac{3}{4}$ Al. Højde.

Stauder eller Vinterblomster: *Anemone*, *Iris*, *Dielytra*, *Hyacinther*, *Pæon*, *Malva*, *Narcissus*, *Phlox* og m. fl.; disse taale at blive staaende paa Voxestedet Vinteren over uden at dækkes.

Slyngplanter, fleraarige: *Vild Vin*, *Clematis*, *Slyngroser* og *Vedbend*; *etaarige*: *Pralbønner*, *Convolvulus*, *japanesisk Humle* og *velugtende Ærteblomst*.

Indfatningsplanter, fleraarige: *Tusindfryd*, *Primula*, *Porcelænsblomst* og *Viola*; disse Indfatningsblomster formeres lettest ved Roddeling; *et- eller toaarige*: *Klokkeblomst*, *Flipkrave*, *Nemophila*, *Anemone*, *Forglemmigej* o. fl.; de kunne saas om Foraaret paa Friland.

Et- og toaarige Blomster, der først maa saas i Gødningsbænk i Marts—April og derefter udplantes, naar Nattefrosten er forbi: *Asters*, *Løkøjer*, *Gyldenlak*, *Phlox*, *Stedmoderblomst*, *Balsamine*, *Zinia* o. fl. Af disse kunne Gyldenlak og Stedmoderblomst staa Vinteren over paa Voxestedet uden at dækkes og blomstre Aaret efter.

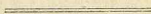
Sommerblomster, der kunne saas strax paa Friland i April—Maj: *Løvemund*, *Rævehale*, *Morgenfrue*, *Ridderspore*, *Sløjfeblomst*, *Lupinus*, *Nemophila*, *Reseda*, *Solsikke*, *Valmue*, *brændende Kærlighed* o. m. fl.

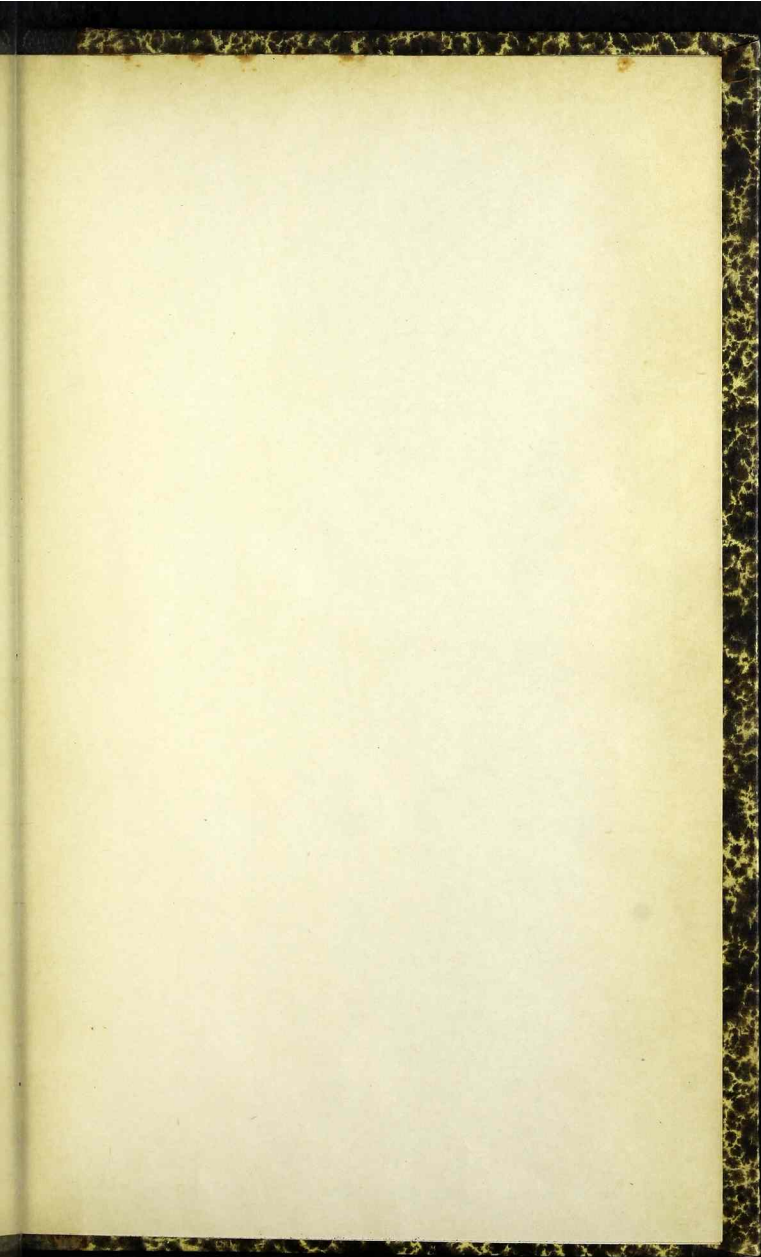
Endelig skal endnu nævnes *Georginen*, hvis Knolde om Vinteren maa opbevares paa et tørt og frostfrit Sted og udplantes i Maj.

Indhold.

	Side
Havens Plads og Størrelse	7
Havens Form og Inddeling	8
Hegn	11
Gravning	12
Læbælte	14
Plantning	20
Havens Renholdelse	21
Frugtbuske	23
1. Frugtbuskenes Plads	23
2. Jordbunden	23
3. Sorter	24
4. Beskæring	25
5. Formering	26
6. Hindbær	26
Frugttræer	27
1. Vildstamme- og Dværgtræer	28
2. Frugttræernes Plads	29
3. Frugttræernes Plantning	30
4. Valg af Sorter	32
5. Frugttræernes Beskæring	36
6. Sygdom og skadelige Dyr	38
7. Frugtens Nedplukning og Opbevaring	40
Frugttræer paa Espalier	41
Frugtsorter, der anbefales til Espalier	43
Køkkenhaven	45
Dyrkning af 1ste Kvarter	46
1. Kaal	47
2. Selleri	52
3. Porre	52

	Side
Dyrkning af 2det Kvarter	53
1. Rødløg	54
2. Gulerødder.....	55
3. Kartoffler.....	56
4. Rødbeder	57
5. Persiljerødder..	58
6. Pastinak	58
Dyrkning af 3dje Kvarter	58
1. Skallotter.....	59
2. Ærter.....	59
3. Bønner	61
4. Agurker og Græskar	61
5. Radiser	63
6. Salat	63
7. Kørvel	64
Fleraarige Urter	64
1. Jordbær.....	65
2. Rabarber	67
3. Peberrod	67
4. Asparges	68
5. Skorzonerødder	70
6. Purøg	71
7. Kruspersilje.....	71
Gødningsbænk.....	72
Kompostbunke.....	73
Blomster	74

Journal of the

Reddy

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

of the

